

3. Konzultáció az európai szociális párbeszéd keretében

3.1. Szociális párbeszéd az Európai Unióban

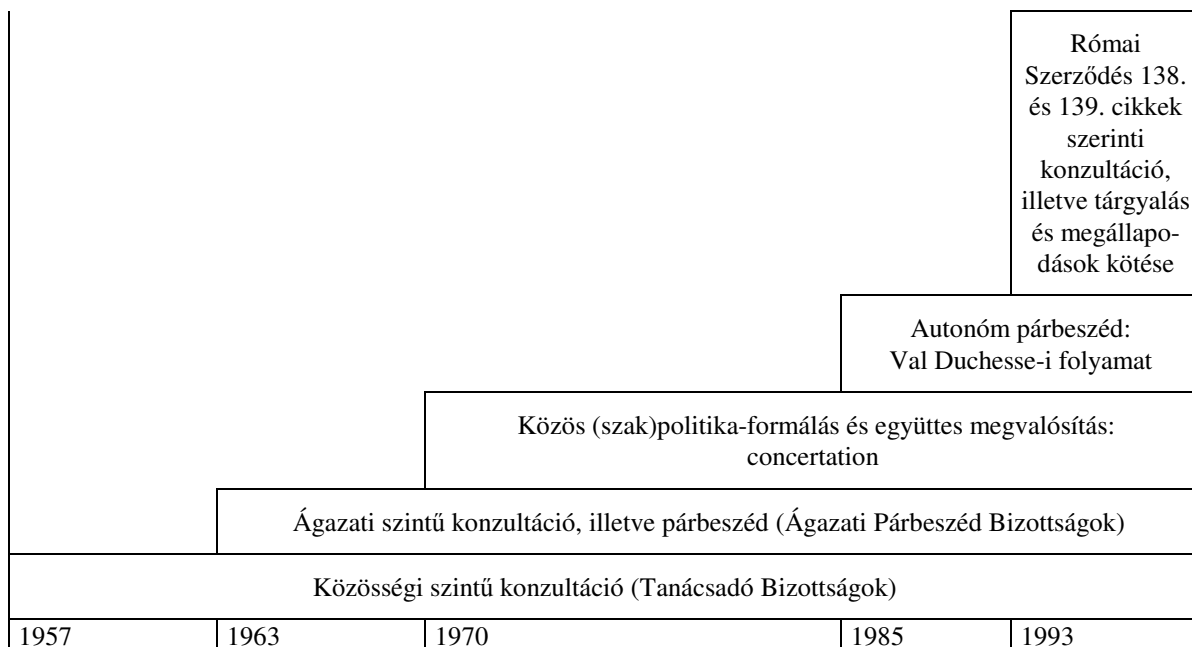
A szociális párbeszéd fogalmának értelmezése – amint az 1. fejezetben részletesebben kifejtettük – jelentős változásokon ment keresztül az Európai Unióban. Ma már *a szociális partnerek bipartit kapcsolatrendszerén túlmenően mindazokat az intézményeket az európai szociális párbeszéd részének tekintjük, amelyek az Európai Gazdasági Közösség 1957-es létrejötte óta valaha is a munkaadók és a munkavállalók képviselőinek intézményesített bevonására szolgáltak, és alapvetően a szociális partnerekkel történő konzultációt, illetve tárgyalásokat tettek lehetővé.*

Ugyanakkor, ezt a közösségi „szakzsargon” fogalmat napjainkban egyre gyakrabban használja a szakirodalom – nem igazán szerencsésen – nemzeti szinten is, sőt egyes dokumentumok már munkahelyi szociális párbeszédéről is beszélnek. Ezzel gyakorlatilag összemosisódik a munkaügyi kapcsolatok (tágabb, bővített) fogalma a szociális párbeszéd – egyre parttalanabbá váló – értelmezésével.

Az európai szociális párbeszéd történetét elemezve *öt fejlődési „lépcsőfok” különböztethető meg* (lásd a 2. sz. ábrán), amelyekben *a szociális párbeszéd elsődleges célja, illetve szintje jellegzetesen eltérő.*

Az európai szociális párbeszéd *elsődleges célja* – amint az ábra is mutatja – lehet:

- konzultáció,
- párbeszéd,
- concertation, azaz közös (szak)politika-formálás és együttes megvalósítás), illetve
- tárgyalás.

2. sz. ábra: A szociális párbeszéd fejlődése az Európai Unióban

A konzultáció és a tárgyalás fogalmakat már az 1. fejezetben értelmeztük. Az európai szociális párbeszéd további formáit – jelen elemzés céljából – a következőképpen definiálhatjuk:²³

A *párbeszéd*, mint a szociális párbeszéd egyik formája, nem más, mint *a szociális partnerek közötti interakció* abból a célból, hogy megállapodjanak, milyen módon tudnak kontrollt gyakorolni egyes (saját kompetenciájukba tartozó) gazdasági és szociális tényezők felett. Párbeszéd az Európai Unióban megvalósul mind az ágazati szociális partnerek, mind

²³ Itt jegyezzük meg, hogy az európai szociális párbeszéd vonatkozásában meglehetősen tisztázatlanok a fogalmak, illetve nem kellően következetes azok használata. Ez részben abból következik, hogy egy napjainkban is folytonosan változó, fejlődő együttműködési rendszer megragadásáról van szó, amelynek fogalmi leírása jelentős időbeli késéssel követi a tényleges gyakorlatot. Részben viszont az is magyarázza a definiálás bizonytalanságait, hogy a tudomány megszokott fogalmai, amelyek a nemzeti szintű munkaügyi kapcsolatok rendszerek leírására szolgálnak, nem minden esetben alkalmazhatók európai szinten. A fogalmak elhatárolásában támaszkodtunk az *Industrial Relations in Europe – 2000* című kiadványra, illetve ismételt konzultációkat folytattunk az Európai Bizottság illetékeseivel.

azok európai csúcs-szervezetei között. Ez utóbbit – a későbbiekben kifejtettek következtében – autonóm párbeszédnek hívjuk.

A *concertation* fogalma, általánosan megfogalmazva a *közös (szak)politika-formálást* és az *együttes végrehajtást* jelenti. A konzultáción túllépve magában foglalja az adott területre vonatkozó (szak)politika megvitatását, együttes kialakítását, majd együttes kötelezettségvállalást a közösen meghatározott (szak)politika végrehajtásáért. Mindez tulajdonképpen a közös, minden érintett fél által elfogadott célok meghatározását és megvalósítását jelenti.

Az európai szociális párbeszéd különböző formái megvalósulhatnak:

- közösségi szinten, illetve
- európai ágazati szinten.

E dimenziók kombinációjából alakult ki a bemutatott „lépcső” struktúra, ami azt jelzi, hogy a fejlődés különböző szakaszaiban újabb és újabb formákkal gazdagodott az európai szociális párbeszéd. Az egyes „lépcsőfokok” egymásra épültek, azaz a megjelenő újabb és újabb formák kiegészítették, nem pedig helyettesítették a korábban már jól működő intézményeket, együttműködési kapcsolatokat. Így az elmúlt negyven évben az európai szociális párbeszéd meglehetősen összetett, is igen változatos elemeket magába foglaló intézményrendszerre épült ki, amelynek *mindvégig szilárd alapja a – különböző formákban megvalósuló – konzultáció volt.*

Az európai szociális párbeszéd további jellegzetes sajátossága, hogy *résztevőinek köre az együttműködés formájától függően, intézmény típusonként eltérő.*

Amennyiben a szociális párbeszéd témája általános jellegű, az Európai Unió egészét érinti, akkor a *szociális partnerek európai csúcs szervezetei* vesznek részt a dialógusban. E szervezetek – amint már utaltunk rá – a következők: az UNICE, a CEEP és az ETUC. Az európai szociális párbeszéd azonban nem korlátozódik csak a szociális partnerek csúcs-szervezeteinek kapcsolat rendszerére, illetve azoknak a Bizottsággal és a Tanáccsal való együttműködésére. Sőt, a szociális párbeszédnek legalább olyan fontos színtere – amint a későbbiekben részletesen bemutatjuk – az *európai ágazati szintű munkáltatói szövetségek és az ugyancsak európai ágazati szintű szakszervezeti szövetségek* kapcsolatrendszere, és azok

együttműködése a Közösség különböző intézményeivel. Az európai szintű szociális párbeszédnek végül vagy egy további formája is, amelyben a *nemzeti szociális partner szervezetek* vesznek részt.

A továbbiakban, az *Európai Unióban megvalósuló konzultációt* elemezzük részletesen, azonban a teljesség kedvéért – csak a legjellemzőbb sajátosságaik összegzésével – kitérünk a szociális párbeszéd többi formájára is.²⁴

3.2. A konzultáció formái

Az európai szociális párbeszéd keretében megvalósuló *konzultáció célja*, hogy *az európai szociális partnerek lehetőséget kapjanak arra, hogy intézményes keretek között kifejezhessék és megvitathassák véleményüket, érveiket, érdekeiket, és ily módon befolyást gyakorolhassanak az Európai Unió döntéshozóira.*

A konzultáció formája az évek során sokat változott. A kezdeti, többnyire informális, ad hoc jellegű párbeszédet fokozatosan kiegészítette, részben felváltotta az intézményesített, jogi eszközökkel szabályozott konzultatív struktúrák rendszere. Napjainkban a konzultatív intézményeknek három típusa különböztethető meg:

- az ún. *Tanácsadó Bizottságok*, amelyek tripartit struktúrájúak; a nemzeti kormányok, illetve a nemzeti szociális partnerek szervezeteinek képviselőiből állnak; és egy-egy témakörre koncentrálnak;
- az ún. *Ágazati Párbeszéd Bizottságok*, amelyek bipartit felépítésűek; az európai ágazati szociális partner szervezetek képviselőiből állnak; és – nevüknek megfelelően – egy-egy ágazat problémáival foglalkoznak; illetve
- a szociálpolitika területét illetően egy további, kiegészítő *konzultatív mechanizmus* is létezik, amelyet a Római Szerződés 138., illetve 139. cikkelyei rögzítenek. (E mechanizmust a 3.5. alfejezetben mutatjuk be.)

²⁴ Az európai szociális párbeszéd rendszerének teljes körű, részletes leírását, lásd: Ladó, 2000/b. A tanulmány az 1998. évi helyzetnek megfelelően, mutatja be az európai szociális párbeszédet. A szakirodalmi forrásokat lásd a hivatkozott munkában. Az ágazati szinten folyó európai szociális párbeszéd sajátosságait részletesen elemzi: Ladó, 2000/c.

3.2.1. Konzultáció a Tanácsadó Bizottságok keretében

A Tanácsadó Bizottságok *alapvető feladata az, hogy véleményükkel segítsék az Európai Bizottság jogalkotói, politikaformálói, illetve végrehajtó munkáját.* Küldetése tehát az Európai Bizottság munkájának segítése, mégpedig elsősorban azzal, hogy információkat ad az adott témakörben a *nemzeti tapasztalatokról*, problémákról, illetve véleményt mond a javasolt közösségi intézkedések tagországi végrehajtásának realitásáról, módjáról. A konzultáció a Tanácsadó Bizottságok keretében *közösségi szinten* valósul meg.

Illusztrációképpen idézünk a Munkahelyi biztonság, higiénia és munkahelyi egészségvédelem Tanácsadó Bizottságra vonatkozó szabályozásból:

„2. cikkely:

(1) *A Bizottság feladata, hogy „segítse a(z Európai) Bizottságot a munkahelyi biztonság, a munkahelyi higiénia és egészségvédelem érdekében végzett munkája előkészítésében, illetve végrehajtásában. ...*

(2) *Ennek érdekében a Tanácsadó Bizottság, többek között, a következő tevékenységet végzi:*

(a) *az érvényben lévő, illetve a tervezett szabályokról véleményt cserél, illetve megosztja tapasztalatait az általa ismert információk birtokában;*

(b) *közreműködik abban, hogy közös megközelítés alakuljon ki a munkahelyi biztonság, munkahelyi higiénia és egészségvédelem területén meglévő problémák értelmezésében, a közösségi prioritások kiválasztásában, illetve az azok alkalmazása érdekében megteendő intézkedéseket illetően;*

(c) *felhívja a(z Európai) Bizottság figyelmét azokra a területekre, ahol új ismeretek megszerzésére van szükség, illetve a szükséges oktatási és kutatási projektek indítására;*

(d) *...*

(e) *közreműködik a nemzeti államigazgatási intézmények, szakszervezetek és munkaadói szövetségek megfelelő informálásában a közösségi intézkedésekről... ”²⁵*

Napjainkban *hat Tanácsadó Bizottság* működik az Európai Unióban. Létrehozataluk időrendi sorrendjében ezek a következők:

- Európai Szociális Alap Tanácsadó Bizottság (1960),
- Szakképzési Tanácsadó Bizottság (1963),

²⁵ Council Decision of 27 June 1974 (74/325/EEC) on setting up an Advisory Committee on Safety, Hygiene and Health Protection at Work.

- Személyek szabad áramlása Tanácsadó Bizottság (1968),
- Migráns munkások szociális biztonsága Tanácsadó Bizottság (1971),
- Munkahelyi biztonság, munkahelyi higiénia és egészségvédelem Tanácsadó Bizottság (1974),
- Nők és férfiak közötti egyenlő esélyek Tanácsadó Bizottság (1982).

A Tanácsadó Bizottságok minden esetben az *Európai Bizottság javaslatára jöttek létre*, szorosan kapcsolódva azokhoz az *átfogó ún. közösségi (szak)politikákhoz*, amelyek az adott időszakban a Közösség építésének, fejlődésének középpontjában álltak. Az 1960-as években ezek a prioritások a személyek szabad áramlása útjában álló akadályok teljes lebontása, a szakképzés fejlesztése, illetve az Európai Szociális Alap támogatásainak felhasználása voltak, s ezen területekre koncentrálnak jöttek létre a *horizontális jellegű* Tanácsadó Bizottságok. Ezek voltak az első területek, ahol a szociális partnerek - véleményük kifejtésén, állásfoglalásaik kialakításán keresztül - befolyásolhatták a közösségi (szak)politikák alakulását.

A közösségi szakpolitikák és a Tanácsadó Bizottságok szoros kapcsolatát a vonatkozó jogszabályok pontosan tükrözik. A Szakképzési Tanácsadó Bizottság példáját tekintve, a fórum felállítása a 60-as évek elején megfogalmazott közös szakképzési politikához kapcsolódik. Ez a közös politika - a vonatkozó 63/266/EGK tanácsi határozatot²⁶ idézve - nem más, mint:

„egy koherens és előremutató közös akció, amelynek keretében minden tagállam kidolgozza és megvalósítja saját programjait, és ugyanakkor biztosítja, hogy a programok összhangban legyenek az elfogadott alapelvekkel ...”

A Szakképzési Tanácsadó Bizottság közvetlenül segíti az Európai Bizottságot e közös szakképzési politika konkrét megvalósításában. A már hivatkozott, 63/266/EGK tanácsi határozat, a közös szakképzési politika negyedik alapelvehez kötődően ugyanis a következőket rögzíti:

„A(z Európai) Bizottságot, a szakképzés területén ráháruló feladatok ellátása során, egy tripartit tanácsadó bizottság segíti. E bizottság összetételét és működési szabályait

²⁶ Council Decision of 2 April 1963 (63/266/EEC) laying down general principles for implementing a common vocational training policy.

a(z Európai) Tanács fogja rögzíteni azt követően, hogy a(z Európai) Bizottság erre vonatkozó véleményét megkapta.”

A Szakképzési Tanácsadó Bizottság ily módon általános felhatalmazást kapott: minden olyan jelentős kérdésben kifejtheti véleményét – az Európai Bizottság felkérésére, vagy saját kezdeményezése alapján –, amely a közös szakképzési politikához kapcsolódik. Ilyennek bizonyult az évek során, többek között, az érvényben lévő, vagy tervezett (jog)szabályok megvitatása; a prioritások meghatározása; a konkrét tennivalók azonosítása; az elért eredmények értékelése; oktatási, illetve kutatási projektek indítása; a tagállamok közötti együttműködés támogatása, stb.

Egy további példát említve: az Európai Szociális Alap Tanácsadó Bizottság esetében az összefüggések egészen a Római Szerződésig vezethetők vissza. A Szerződés 147. (korábbi 124.) cikkében kimondja, hogy:

„Az (Európai Szociális) Alap igazgatása a(z Európai) Bizottság feladata. A(z Európai) Bizottságot e tevékenysége során egy bizottság segíti, amely a kormányok, a szakszervezetek, valamint a munkaadók szövetségeinek képviselőiből áll; elnöke a(z Európai) Bizottság egyik tagja.”

E Bizottságot – azaz az Európai Szociális Alap Tanácsadó Bizottságot – a létrehozó, azóta már hatályát veszített, tanácsi határozat²⁷ széles körű konzultációs joggal ruházta fel. Ennek megfelelően a Tanácsadó Bizottságnak joga volt kifejteni véleményét a Szociális Alapból támogatható célokról és prioritásokról; az Alap működési szabályairól; az Alap tervezett költségvetéséről; az Alaphoz benyújtott támogatási kérelmekről. Ugyanakkor a Tanácsadó Bizottság saját kezdeményezésére bármely kérdésben kifejthette véleményét, amely az Alap céljaihoz, feladataihoz és működéséhez kapcsolódik. S bár az Európai Szociális Alapra vonatkozó közösségi joganyag – a Strukturális Alapok ismételt reformjaiba ágyazottan – több alkalommal is jelentősen módosult,²⁸ a kapcsolódó Tanácsadó Bizottság küldetése, feladata, szerepe lényegében nem módosult. Az Európai Szociális Alap Tanácsadó Bizottság így, értékelésünk szerint, egy olyan intézményes fórumnak tekinthető, amelynek

²⁷ Council Decision of 25 August 1960 on the rules of the Committee of the European Social Fund.

²⁸ Az Európai Szociális Alap történeti áttekintését lásd például: Gyulavári – Toma, 1999.

keretében a szociális partnerek mind a politikaformálás során, mind a közvetlen finanszírozási mechanizmusok vonatkozásában kifejtetik véleményüket.

A Tanácsadó Bizottságok közösségi politikákhoz való kapcsolódását jelzi az is, hogy *jogi alapjukat* többnyire az a *közösségi rendelet* teremtette meg, amely az adott témakört átfogó módon szabályozta (lásd: 11/a.-11/c. sz. táblázatok).

Ehhez viszonyítva ritkábban fordult elő, hogy a Bizottság felállításáról *tanácsi határozat* rendelkezzen. A működési szabályokat – ha azokat a létrehozó dokumentum nem rögzítette – a Tanácsadó Bizottságok maguk dolgozzák ki, majd az Európai Bizottság javaslata alapján a Tanács hagyja jóvá. Így végül tanácsi határozat formájában jelennek meg. Hasonlóképpen tanácsi határozatként jelenik meg a Bizottságok név szerinti összetétele is.

Tanácsadó Bizottság neve	Létrehozatal éve	Vonatkozó közösségi jogszabályok
Európai Szociális Alap Tanácsadó Bizottság	1960	<p>A Tanács 1988. december 19-i, 4255/88 sz. rendelete, amely rögzíti a 2052/88 sz. rendelet végrehajtási utasítását az Európai Szociális Alapra vonatkozóan</p> <p>A Tanács 1993. június 20-i, 2084/93 sz. rendelete, amely módosítja a 4255/88 sz. rendeletet, amely rögzíti a 2052/88 sz. rendelet végrehajtási utasítását az Európai Szociális Alapra vonatkozóan</p> <p>A Tanács 1998. október 12-i határozata az Európai Szociális Alap Tanácsadó Bizottság tagjainak és póttagjainak kijelöléséről (398D1028(01))</p>

11/a. sz. táblázat: Tanácsadó Bizottságok jogi alapja

Tanácsadó Bizottság neve	Létrehozatal éve	Vonatkozó közösségi jogszabályok
Szakképzési Tanácsadó Bizottság	1963	<p>A Tanács 1963. április 2-i, 63/266/EGK határozata, amely meghatározza a közös szakképzési politika általános alapelveit</p> <p>A Tanács 1963. december 18-i, 63/688/EGK határozata a Szakképzési Tanácsadó Bizottság működési szabályairól, valamint annak két pontosító korrekciója</p> <p>A Tanács 1968. április 9-i, 68/189/EGK határozata a Szakképzési Tanácsadó Bizottság működési szabályainak módosításáról</p> <p>A Tanács 1998. március 16-i határozata a Szakképzési Tanácsadó Bizottság tagjainak és póttagjainak kijelöléséről (398D0401(02))</p> <p>A Tanács 1998. október 1-i határozata a Szakképzési Tanácsadó Bizottság spanyol tagjainak és póttagjainak kijelöléséről (398D1015(01))</p>
Személyek szabad áramlása Tanácsadó Bizottság	1968	<p>A Tanács 1968. október 15-i, 1612/68 sz. rendelete a személyek Közösségen belüli szabad áramlásáról</p> <p>A Tanács 1997. június 7-i határozata a Személyek szabad áramlása Tanácsadó Bizottság tagjainak és póttagjainak kijelöléséről (397D0625(01))</p>
Migráns munkások szociális biztonsága Tanácsadó Bizottság	1971	<p>A Tanács 1971. június 14-i, 1408/71 sz. rendelete a munkavállalókra és az egyéni vállalkozókra, valamint családtagjaikra vonatkozó társadalombiztosítási rendszerekről</p> <p>A Tanács 1997. július 24-i határozata a Migráns munkások szociális biztonsága Tanácsadó Bizottság tagjainak és póttagjainak kijelöléséről (397D0807(01))</p>
Munkahelyi biztonság, munkahelyi higiénia és egészségvédelem Tanácsadó Bizottság	1974	<p>A Tanács 1974. június 27-i, 74/325/EGK határozata a Munkahelyi biztonság, munkahelyi higiénia és egészségvédelem Tanácsadó Bizottság felállításáról</p> <p>A Tanács 1997. július 7-i, 97/719/EK határozata a Munkahelyi biztonság, munkahelyi higiénia és egészségvédelem Tanácsadó Bizottság tagjainak és póttagjainak kijelöléséről</p> <p>A Tanács 1998. február 12-i határozata a Munkahelyi biztonság, munkahelyi higiénia és egészségvédelem Tanácsadó Bizottság olasz tagjainak és póttagjainak kijelöléséről (398D0305(01))</p>

11/b. sz. táblázat: Tanácsadó Bizottságok jogi alapja

Tanácsadó Bizottság neve	Létrehozatal éve	Vonatkozó közösségi jogszabályok
Nők és férfiak közötti egyenlő esélyek Tanácsadó Bizottság	1982	<p>A Tanács 1981. december 9-i, 82/43/EGK határozata a Nők és férfiak közötti egyenlő esélyek Tanácsadó Bizottság felállításáról</p> <p>A Tanács 1995. július 19-i, 95/420/EK határozata a 82/43/EGK, a Nők és férfiak közötti egyenlő esélyek Tanácsadó Bizottság felállításáról szóló határozat módosításáról a Nők és férfiak közötti egyenlő esélyek Tanácsadó Bizottság felállításáról</p>

Forrás:

Highlights of 1998 - European Social Dialogue.; Social Dialogue - The Situation in the Community, 1995.; Status Report on Social Dialogue, 1997., vonatkozó acquis communautaire

11/c. sz. táblázat: Tanácsadó Bizottságok jogi alapja

A Tanácsadó Bizottságok – amint már utaltunk rá – *tripartit felépítésűek*. Munkájukban az egyes *tagországok illetékes állami intézményeinek, szakszervezeteinek, illetve munkaadói szövetségeinek képviselői vesznek részt*. A Tanácsadó Bizottságok struktúrájában a paritás elve érvényesül, a résztvevők száma – a három oldalnak megfelelően – általában országonként 3x2 fő. Országonként összesen három, egyes Bizottságok esetében 3x2 póttag is kijelölésre kerül. A paritáson alapuló struktúra alól kivételt képez a Nők és férfiak közötti egyenlő esélyek Tanácsadó Bizottság, ahol a szociális partnerek a résztvevők számát tekintve kisebbségben vannak a kormányok és a releváns nem kormányzati (civil) szervezetek képviselőinek számához viszonyítva. A tagok mandátuma - Bizottságonként eltérően - két vagy három évre szól.

A Tanácsadó Bizottságok *működési szabályait* tekintve igen hasonlóak. Illusztrációképpen következzen néhány jellemző vonásuk:

- A Tanácsadó Bizottságok három oldala önállóan szervezi munkáját, saját szóvivőt választ, aki az oldal véleményét képviseli. A szakszervezeti oldal esetében a nemzeti képviselők közötti koordinációt általában az erre kiválasztott, közösségi szintű szakszervezeti szövetség látja el. A munkáltatói oldal esetében a nemzeti képviselők között általában egy – az oldal tagjai által – kijelölt képviselő látja el a

koordinációs feladatokat. A kormányzati oldal esetében mindig azon ország képviselőire hárul a koordináció, amely az EU soros elnöki tiszttét betölti.

- A Tanácsadó Bizottság ülésein a levezető elnöki tiszttét általában az Európai Bizottság illetékes főigazgatóságának vezetője látja el. Az elnök ebben az esetben természetesen nem rendelkezik szavazati joggal. Egyes Bizottságok esetében a levezető elnöki tiszttét a Bizottság valamely megválasztott képviselője tölti be.
- Az Európai Bizottság látja el a titkársági feladatokat, és ily módon segíti a Tanácsadó Bizottságok munkáját.
- A Bizottságok évente általában legalább két plenáris ülést tartanak.
- A Tanácsadó Bizottságok saját hatáskörükben munkacsoportokat hoznak létre meghatározott feladatok elvégzésére, közösen megválasztott bizottsági tag elnökletével. A Tanácsadó Bizottságok állásfoglalásait általában munkacsoportokban dolgozzák ki, majd ezt követi a „plenáris”, bizottsági vita és jóváhagyás.
- A Tanácsadó Bizottságok állásfoglalásaikat abszolút többséggel fogadják el. A szavazásnál a Bizottság tagjainak kétharmados jelenléte szükséges. Ez alól kivételt jelent az Esélyegyenlőség Tanácsadó Bizottság, amely tartózkodik a szavazástól.
- Néhány Tanácsadó Bizottság munkájáról éves jelentésben számol be, amelyet az Európai Bizottság közreműködésével megküld az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak és a Gazdasági és Szociális Tanácsnak (ESC-nek).

Arról, hogy Tanácsadó Bizottságok keretei között a szociális partnerek végül is milyen *befolyást* tudtak gyakorolni *a közösségi politikák alakulására*, eddig nem készültek elemzések. A Tanácsadó Bizottságok ülései nem nyilvánosak, az elfogadott állásfoglalások és vélemények sem publikusak, hiszen azok az Európai Bizottság számára, mintegy „belső használatra” készülnek. Így alig áll rendelkezésünkre információ a Tanácsadó Bizottságok tényleges szerepéről. A néhány résztvevővel készített interjú tapasztalatai alapján az a tény, hogy nemzeti szociális partnerek vesznek részt a Tanácsadó Bizottságok munkájában, sajátos lehetőségeket, de egyben korlátokat is jelent.

A Tanácsadó Bizottságok működését maga az *Európai Bizottság kritikusan értékelte* abban a dokumentumban,²⁹ amely az európai szociális párbeszéd intézményrendszerének reformját a kilencvenes évek végén elindította. Eszerint:

„A(z Európai) Bizottság által kidolgozott javaslatokról nem történik meg minden esetben a szisztematikus és kellő időzítésű konzultáció a Tanácsadó Bizottságok keretében. A Tanácsadó Bizottságok nem vesznek részt aktívan a kialakított politikák megvalósításában. Erre példaként említhető az Európai Szociális Alap Tanácsadó Bizottság jelenlegi nem megfelelő működése, holott ennek a Bizottságnak meghatározó szerepet kellene betöltenie az EU ezen strukturális támogatási eszközével összefüggésben. ... A szociális partnereknek így gyakran azt kell tapasztalniuk, hogy a Tanácsadó Bizottságok mellett, illetve helyett más módszerekhez kell folyamodniuk ahhoz, hogy ténylegesen hatást gyakorolhassanak a(z Európai) Bizottság politikájára.”

A Tanácsadó Bizottságok szerepét tehát mindenképpen annak figyelembe vételével kell megítélnünk, hogy a szociális partnerek azokkal párhuzamosan más formában, más felhatalmazással is részt vehetnek a közös Európa kialakításában, építésében. Többek között az ún. *Ágazati Párbeszéd Bizottságok* keretében.

3.2.2. Konzultáció az Ágazati Párbeszéd Bizottságok keretében

Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok alapvető feladata – a Tanácsadó Bizottságokhoz hasonlóan – az, hogy *véleményükkel segítsék az Európai Bizottság jogalkotói, politikaformálói, illetve végrehajtó munkáját*. Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok tehát *az európai, ágazati szintű konzultáció* meghatározó intézményei. Lényeges eltérést jelent azonban, hogy az Ágazati Párbeszéd Bizottságok felhatalmazottak arra is, hogy *segítsék a bizottságokban résztvevő szociális partnerek közötti közvetlen párbeszédet és tárgyalásokat*. Mindehhez a jogi alapot a *Római Szerződés 139. cikke*³⁰ adja meg, amely szerint:

²⁹ COM(96) 448 final (18 September 1996): Commission Communication concerning the development of the social dialogue at Community level. p. 4-5.

³⁰ A hivatkozott cikket 1986-ban, az Egységes Európai Okmánnyal (Single European Act) iktatta be a Római Szerződésbe, 118/b jelöléssel. A hivatkozott cikkszám az Amszterdami Szerződéssel konszolidált változatra utal.

„A(z Európai) Bizottság arra törekszik, hogy a munkaadók és a munkavállalók között európai szinten párbeszéd fejlődjön ki, ami, ha a felek is kívánatosnak tartják, megállapodásos kapcsolatokat eredményezhet”.

Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok tehát egyrészt „jelzéseket” adnak az Európai Bizottság, illetve az Európai Tanács felé az adott ágazat helyzetéről, problémáiról. Másrészt viszont magukban hordozzák az ágazati munkaadók és a szakszervezetek európai szövetségeinek (akár szerződéses formát öltő) megállapodásának lehetőségét is. Ezt a **kettős funkciót** az Ágazati Párbeszéd Bizottságokra vonatkozó Európai Bizottsági határozat³¹ a következőképpen rögzíti:

„Mindegyik Bizottság, arra az ágazatra vonatkozóan, amelyben felállították:
(a) konzultációt folytat a közösségi szintű, szociális kihatású fejleményekről;
(b) kiépíti és elősegíti az ágazati szociális párbeszédet.”

Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok – amint már korábban utaltunk rá – **bipartit** struktúrájúak. Tagjaik az adott ágazatban illetékes **európai** (de nem közösségi szintű) **ágazati, szakmai szakszervezeti és munkáltatói szervezetek** képviselői. Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok **az érintett szociális partnerek kezdeményezése alapján jönnek létre** (ami szintén lényeges eltérés a Tanácsadó Bizottságok Európai Bizottsági felállításához viszonyítva). A kezdeményezők azonban csak olyan szociális partnerek lehetnek, amelyek **reprezentatívak**. Ennek kritériumait a vonatkozó bizottsági határozat³² a következőképpen definiálta:

„Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok ... ezúton felállításra kerülnek azokban az ágazatokban, ahol a szociális partnerek közösen kérik, hogy részt vehessenek az európai szintű párbeszédben; és ahol az ágazat két oldalát képviselő szervezetek megfelelnek az alábbi kritériumoknak:
(a) meghatározott ágazatokhoz vagy kategóriákhoz kötődnek; és európai szinten szervezettek;
(b) olyan szervezetekből állnak, amelyek maguk is integráns és elismert tagjai a tagállamok szociális partner struktúráinak, és szerződéskötéshez vezető tárgyalási kapacitással rendelkeznek; és a tagszervezetek számos, különböző tagországot képviselnek;

³¹ Commission Decision of 20 May 1998, 98/500/EK on the establishment of Sectoral Dialogue Committees promoting the dialogue between the social partners at European level. 2. cikk.

³² Commission Decision of 20 May 1998, 98/500/EK on the establishment of Sectoral Dialogue Committees promoting the dialogue between the social partners at European level. 1. cikk.

(c) megfelelő struktúrával rendelkeznek ahhoz, hogy hatékony módon részt vegyenek a Bizottság munkájában.”

Maguk az *Ágazati Párbeszéd Bizottságok* csupán *alig több, mint egy éves múlt* tekintenek vissza, hiszen megalakulásuk a – korábban már említett – intézményreform eredménye³³. A szociális partnerek *közösségi szintű, ágazati bipartit együttműködése azonban évtizedes hagyományokkal rendelkezik*. Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok ugyanis nem vadonatúj intézmények: felváltották, egységes jogi keretekbe rendezték a korábban már létező fórumokat: az ágazati *ún. Közös Bizottságokat*, az egyes ágazatokban működő *informális munkacsoportokat*, illetve *vita csoportokat*. E fórumok igen gazdag múlttal rendelkeznek, amelynek egyes mozzanatait – a szociális párbeszéd fejlődésének tágabb összefüggéseinek érzékeltetése érdekében is – röviden áttekintünk az alábbiakban.

3.2.2.1. Visszatekintés: ágazati konzultáció a korábbi intézményi keretek között

Az ágazati párbeszéd *előfutárának* az ESZAK Konzultatív Bizottsága tekinthető, amely 1955-ben jött létre.³⁴ Az Európai Gazdasági Közösség keretei között *elsőként* a mezőgazdaságban alakult meg, 1963-ban, a Farmerek és családtagjaik szociális problémáival foglalkozó Közös Tanácsadó Bizottság.³⁵ Az ágazati fórum a Római Konferencia (1961) hatására jött létre, ahol célként fogalmazódott meg, hogy a Közös Mezőgazdasági Politika (CAP) szociális összefüggéseit illetően a szociális partnereknek szorosabb kapcsolatot kell kialakítaniuk. Az 1960-as évek elején kidolgozott közösségi közlekedési akcióprogram hatására jött létre a – sorrendben következő – újabb három ágazati konzultatív intézmény. Ezek a következők voltak: a Közúti közlekedésben felmerülő szociális kérdésekkel foglalkozó Közös Tanácsadó Bizottság³⁶ (1995); a Belvízi hajózásban felmerülő szociális kérdésekkel

³³ Commission Decision of 20 May 1998, 98/500/EK on the establishment of Sectoral Dialogue Committees promoting the dialogue between the social partners at European level.

³⁴ Arrangement implementing the Decision on the application of Article 69 of the Treaty establishing the European Coal and Steel Community. (455A0812(01))

³⁵ Commission Decision of 19 December 1963 (64/18/EEC) setting up the Advisory Committee on Social Questions affecting Farmers and the Members of their Families.

³⁶ Commission Decision of 5 July 1965 (65/362/EEC) setting up a Joint Advisory Committee on Social Questions arising in Road Transport.

foglalkozó Közös Tanácsadó Bizottság³⁷ (1967) és a Vasúti ágazatban felmerülő szociális kérdésekkel foglalkozó Közös Tanácsadó Bizottság³⁸ (1972). Amint a bizottságok elnevezése is jelzi, a szociális partnerek e fórumok keretei között alapvetően a szociális kérdésekkel foglalkoztak, és így, főként a tervezett közösségi lépések, intézkedések várható szociális hatásairól, következményeiről folytattak konzultációt.

Az 1970-es évek elejéig terjedő időszakra az volt a jellemző, hogy az ágazati bizottságok – az előző alfejezetben elemzett Tanácsadó Bizottságokhoz hasonlóan – egy-egy *kiemelt közösségi politikához* kötődően jöttek létre. Bár egyes szakirodalmak szerint³⁹ az Európai Bizottságnak a kezdetektől fogva szándékában állt az európai szintű közvetlen, bipartit kapcsolatok kiépítése, s így az európai szintű kollektív tárgyalások előmozdítása, ám az 1960-as évtizedben ez még igen távolinak tűnt. Egyrészt ekkor még maga a jogi szabályozás sem tartalmazta explicit módon a szerződéskötés lehetőségét. Az európai szintű tárgyalásokra, másrészt, az 1960-es évtizedben még maguk a szociális partnerek sem éreztek túlzott készletet. Általában csak akkor voltak készek az európai szintű együttműködésre, ha az Európai Bizottság meghatározó fontosságú lépéseket tervezett az adott ágazatban. Ez utóbbiakat viszont a Római Szerződés közismerten neoliberalis szelleme azokra a területekre korlátozta, amelyek az egységes európai piac megteremtéséhez, illetve a munkaerő szabad áramlásához, a munkaerőpiaci mobilitáshoz közvetlenül kapcsolódtak. Hasonlóképpen, az Európai Bizottság is elsősorban akkor szorgalmazta az ágazati – és az előző alfejezetben bemutatott horizontális – konzultációt, akkor készítette a szociális partnereket a különböző bizottságok létrehozására, ha azt a primátust élvező gazdasági cél, az egységes belső piac megteremtése érdekében nélkülözhetetlennek vélte.

Mindennek ellenére már az 1960-as évtizedben, illetve az 1970-es évek elején két, *európai szintű, ágazati megállapodást* kötöttek, mindkettőt a Farmerek és családtagjaik szociális problémáival foglalkozó Közös Tanácsadó Bizottság keretében. Az első (1968) heti 45 órában rögzítette a munkaidőt a gabonatermesztésben, míg a második (1971), kiterjesztette

³⁷ Commission Decision of 28 November 1967 (67/745/EEC) setting up a Joint Advisory Committee on Social Questions arising in Inland Navigation.

³⁸ Commission Decision of 24 April 1972 (372/172/EEC) setting up a Joint Advisory Committee on Social Questions arising in the Railway Industry.

³⁹ Lásd például: Social Dialogue - The situation in the Community in 1995. p. 26

ezt a megállapodást az állattartó szektorra. Ezek a megállapodások – különösen a későbbi szerződésekkel összevetve – viszonylag korlátozott tartalmúak voltak, és csak szerény gyakorlati eredménnyel jártak. Sőt, jogi státuszukat tekintve közelebb álltak egy közös deklarációhoz, mint egy szerződéshez. Ennek legfontosabb oka az volt, hogy a megállapodások a szociális partnerek alulról jövő kezdeményezésére jöttek létre, s az ilyen jellegű szabályozási törekvések ekkor még nem voltak elfogadottak, intézményesítettek a Közösségben.

Az 1970-es évekkel kezdődött meg a szociálpolitika „egyenjogúsítása” az Európai Közösség történetében. Az 1974-es Szociális Akcióprogram érezhető lökést adott az európai szintű ágazati konzultációnak is. Kiemelt célként fogalmazta meg a munkaadók és a munkavállalók közötti európai szintű párbeszéd és együttműködés elősegítését, a szociális partnerek erőteljesebb bevonását a Közösség gazdasági és szociális döntéseibe.

Mindennek hatására újra szabályozásra kerültek az ágazati bizottságok: ekkor változott nevük **Közös Bizottságra**. A névváltozás nem csupán szimbolikus jelentőségű volt. A nyitást jelezte: a továbbiakban a fórumok nem csupán szociális problémákkal, hanem **az ágazatot érintő minden jelentősebb kérdéssel foglalkozni kívántak**. Ugyanakkor a szociális partnerek együttműködése, párbeszéde újabb ágazatokban is megkezdődött, többnyire ad hoc jelleggel, informális módon. Ezek a kapcsolatok a későbbi években, évtizedekben jutottak el az intézményesülés fázisába.

A Középtávú Szociális Akcióprogram, 1984-ben újabb lendületet hozott. Ez a dokumentum már a szociális párbeszéd erősítését tűzte ki célul, elsősorban a szociális partnerek hatékonyabb bevonásával. Hatására egyfelől ismét jogi természetű változások következtek be, másfelől azonban **újabb konzultatív testületek** is létre jöttek, részben ágazati Közös Bizottság, részben ún. **informális munkacsoportok**, illetve **vítacsoportok** formájában.

Az informális munkacsoportok, elnevezésüknek némileg ellentmondva meghatározott szervezeti formát öltenek. „Informalitásuk” csupán abban mutatkozik meg, hogy struktúrájukat nem rögzítik közösségi jogszabályok, és munkájukat – az ágazati Közös Bizottságokhoz viszonyítva – rugalmasabb módon szervezhetik (például nincsenek arra kötelezve, hogy évente hány alkalommal ülésezzenek). A vita-csoportok még az informális

munkacsoportokhoz viszonyítva is nagyobb rugalmassággal rendelkeznek: kereteik között leginkább ad hoc jellegű együttműködésre kerül sor az ágazati szociális partnerek között.

A szociális partnerek maguk döntenek el, hogy egy adott ágazatban Közös Bizottságok hoznak-e létre, vagy informális munkacsoportot, vita-csoportot. Míg az 1960-as és 1970-es években inkább a formális struktúrákat részesítették előnybe a szociális partnerek, addig az 1980-as évek közepétől – nem kis mértékben néhány ágazati Közös Bizottság nehézkessége, rugalmatlanná válása következtében – inkább az informális munkacsoportokat preferálták. Jellemző példaként említhető a cipőipar, ahol 1977 és 1984 között Közös Bizottság keretében zajlott a szociális párbeszéd, majd több éves szünet után a szociális partnerek informális munkacsoport keretében folytatták a dialógust.

1998. decemberében – a jelenleg érvényben lévő szabályozás hatályba lépését közvetlenül megelőzően⁴⁰ – összesen **kilenc ágazati Közös Bizottság** működött. Ezek létrehozásának idejét és a vonatkozó jogszabályokat a 12/a.-12/b. sz. táblázatokban foglaltuk össze.

⁴⁰

Jelen alfejezetben a referencia időszak zárónapja minden esetben 1998. decemberének vége.

Ágazati Közös Bizottság neve	Létrehozatal éve	Vonatkozó közösségi jogszabályok
Mezőgazdasági Közös Bizottság	1963	A Bizottság 1974. július 25-i, 74/442/EGK határozata a Mezőgazdasági munkások szociális problémáival foglalkozó Közös Bizottság felállításáról A Bizottság 1983. január 23-i, 83/54/EGK határozata a 74/442/EGK, a Mezőgazdasági munkások szociális problémáival foglalkozó Közös Bizottság felállításáról szóló határozatának módosításáról A Bizottság 1987. július 31-i, 87/445/EGK határozata a 74/442/EGK, a Mezőgazdasági munkások szociális problémáival foglalkozó Közös Bizottság felállításáról szóló határozatának módosításáról
Közúti szállítás Közös Bizottság	1965	A Bizottság 1985. november 18-i, 85/516/EGK határozata a Közúti szállítás Közös Bizottság felállításáról A Bizottság 1987. július 31-i, 87/447/EGK határozata a 85/516/EGK, a Közúti szállítási Közös Bizottság felállításáról szóló határozatának módosításáról
Belvízi hajózási Közös Bizottság	1967	A Bizottság 1980. október 9-i, 80/991/EGK határozata a Belvízi hajózási Közös Bizottság felállításáról
Vasúti Közös Bizottság	1972	A Bizottság 1984. december 19-i, 85/13/EGK határozata a Vasúti Közös Bizottság felállításáról A Bizottság 1991. július 12-i, 91/407/EGK határozata a Bizottság 85/13/EGK, a Vasúti Közös Bizottság felállításáról szóló határozatának módosításáról
Tengeri halászat Közös Bizottság	1974	A Bizottság 1974. július 25-i, 74/441/EGK határozata a Tengeri halászat szociális problémáival foglalkozó Közös Bizottság felállításáról A Bizottság 1983. január 24-i, 83/53/EGK határozata a 74/441/EGK, a Tengeri halászat szociális problémáival foglalkozó Közös Bizottság felállításáról szóló határozat módosításáról A Bizottság 1987. július 31-i, 87/446/EGK határozata a 74/441/EGK, a Tengeri halászat szociális problémáival foglalkozó Közös Bizottság felállításáról szóló határozat módosításáról
Tengeri szállítási Közös Bizottság	1987	A Bizottság 1987. július 31-i, 87/467/EGK határozata a Tengeri szállítási Közös Bizottság felállításáról

12/a. sz. táblázat: Ágazati Közös Bizottságok (1998. decemberi „záró állapot”)

Ágazati Közös Bizottság neve	Létrehozatal éve	Vonatkozó közösségi jogszabályok
Polgári légi közlekedési Közös Bizottság	1990	A Bizottság 1990. július 30-i, 90/449/EGK határozata a Polgári légi közlekedési Közös Bizottság felállításáról
Távközlési szolgáltatások Közös Bizottság	1990	A Bizottság 1990. július 30-i, 90/450/EGK határozata a Távközlési szolgáltatások Közös Bizottság felállításáról
Postai szolgáltatások Közös Bizottság	1994	A Bizottság 1994. július 27-i, 94/595/EK határozata a Postai szolgáltatások Közös Bizottság felállításáról

Forrás:

Highlights of 1998 - European Social Dialogue; Social Dialogue - The Situation in the Community, 1995; Status Report on Social Dialogue, 1997, vonatkozó acquis communautaire; szóbeli információk az Európai Bizottság Foglalkoztatás és szociális ügyek Főigazgatóságától

12/b. sz. táblázat: Ágazati Közös Bizottságok (1998. decemberi „záró állapot”)

Az *informális munkacsoportok és a vita-csoportok* számát illetően, a szakirodalmi források részben ellentmondó információkat tartalmaznak, elsősorban e fórumok informális jellegéből következően. Az 1998. decemberi „záró állapot” időszakában bizonyítható módon kilenc informális munkacsoport, illetve két vita-csoport működött, míg a tevékenységét éppen „szüneteltető”, csak „papíron létező” fórumok száma 3-5 közöttire becsülhető. Ezeket a fórumokat, létrehozataluk időpontját jelölve, a 13. sz. táblázatban foglaltuk össze.

Ágazat	Létrehozatal éve
Informális munkacsoportok	
Szálloda, étterem, kávéházak	1983
Kereskedelem	1985
Biztosítás	1987
Bankok	1990
Cipőipar	1991
Építőipar	1992
Ipari tisztítás	1992
Textil- és ruházati ipar	1992
Magán biztonsági szolgálat	1993
Vita-csoportok	
Cukoripar	1968
Fafeldolgozás	1994

Forrás:

Social Dialogue - The Situation in the Community, 1995; Status Report on Social Dialogue, 1997, szóbeli információk az Európai Bizottság Foglalkoztatás és szociális ügyek Főigazgatóságától

13. sz. táblázat: Informális munkacsoportok és vita-csoportok
(1998. decemberi „záró állapot”)

Az ágazati Közös Bizottságok, és főként az informális munkacsoportok *szervezeti működéséről* viszonylag kevés információ található a szakirodalomban, illetve a vonatkozó dokumentumokban, hiszen a szabályokat, eljárási mechanizmusokat, szokásokat maguk a szociális partnerek formálták. A Közös Bizottságok évente legalább egy plenáris ülést tartottak – erre az alapító jogszabály is kötelezte őket. Az Európai Bizottság képviselői – meghatározott, korlátozott számban – ugyan általában jelen voltak a plenáris üléseken,

azonban szavazati joggal nem rendelkeztek. A folyamatos szakmai munka szervezése, koordinálása érdekében általában Végrehajtó Bizottságokat választottak a Közös Bizottságokon belül.

A Közös Bizottságok, informális munkacsoportok és vita-csoportok tevékenységéről, illetve annak végeredményéről megbízható képet kaphatunk viszont a fórumok által közzétett dokumentumok alapján. A Közös Bizottságok *konzultatív munkáját* a különböző *állásfoglalásokban, véleményekben, nyilatkozatokban* követhetjük nyomon. Az informális munkacsoportok és a vita-csoportok, hasonlóképpen, *nyilatkozataikkal, közös véleményeikkel, ajánlásaikkal* igyekeztek ágazatuk érdekeit kifejezni, érvényre juttatni.

Az ágazati szociális párbeszéd korábbi fórumai keretében *a szociális partnerek aktívak voltak*. A különböző ágazati fórumok évente, átlagosan, mintegy 130 ülést tartottak, 25-50 fő közötti résztvevővel. Az első ágazati Közös Bizottság létrehozatala óta, összesen *több mint 150, különböző „műfajú” dokumentumot* alkottak. Az aktivitás szempontjából azonban éles határvonalat jelent az 1990. év. Míg azt megelőzően, évente csak alig egynéhány dokumentum született, addig 1990 után évente mintegy 15-25. A „rekord év” 1997 volt, amikor 34 dokumentumot tettek közre az ágazati szociális párbeszéd keretében.

Az ágazati fórumok által megalkotott dokumentumok tartalma, jelentősége és hatása, természetesen, jelentősen különböző volt. Ez Európai Bizottság megítélése szerint, az 1990-98 időszakban megszületett dokumentumok közül néhány különösen meghatározó volt az Unió fejlődése szempontjából (lásd: a 14. sz. táblázatot a következő oldalon)

Az ágazati szociális párbeszéd keretében (1999-et megelőzően) megalkotott dokumentumok közel fele az Európai Unió kereskedelmi-, ipar-, illetve általánosabban, gazdaság-politikájáról formált véleményt. Ezek többnyire *reaktív jellegűek* voltak abban az értelemben, hogy az Európai Bizottság által tervezett kezdeményezésekről, intézkedésekről mondtak véleményt. Születtek azonban dokumentumok az ágazati szociális partnerek *önálló kezdeményezése* alapján is, mégpedig olyan témákban, amelyekben meghatározó mozgástere van a szociális partnereknek. Így: a foglalkoztatás, a munkaidő, a szakképzés és a munkakörülmények kérdésköreiben.

Ágazat, tevékenységi terület	Dokumentum	Kiadás éve
Bankok	Közös deklaráció az Európai Bizottság munkaszervezéséről szóló ún. Zöld Könyvről	1998
Belvízi hajózás	Az EU-n kívüli hajózók könnyebb bejutásának vizsgálata	1997
Biztosítás	Megjegyzések az Európai Bizottság munkaszervezéséről szóló ún. Zöld Könyvről	1998
Cipőipar	A Gyermek-foglalkoztatásról szóló Charta áttekintése	1997
Ipari tisztítás	Memorandum az új foglalkoztatási lehetőségekről	1997
Helyi közszolgáltatások	Közös deklaráció a közszolgáltatások modernizálásáról	1996
Közúti szállítás	Megállapodás egy irányelvre vonatkozó javaslatról, amely irányelv a szállítás és a szállítójárművek fedélzetén található munkahelyek minimum munkabiztonsági és munkaegészségügyi követelményeire vonatkozik	1993
Média	Toleranciával és rasszizmussal összefüggő feladatok	1997
Polgári légi közlekedés	Ajánlás a földi személyzet munkaidejére vonatkozóan	1994
Tengeri halászat	Vélemény a 15 méternél hosszabb hajók biztonságáról	1998
Textil és ruházatiipar	Az alapvető szociális jogok – Viselkedési Kódex	1997

Forrás: Industrial relations in Europe – 2000.

14. sz. táblázat: Az ágazati konzultatív fórumok által, az 1990-es évtizedben (1999 előtti időszakban) közzétett fontosabb dokumentumok

Az ágazati szociális párbeszéd keretében kidolgozott *dokumentumok „műfajukat” tekintve* az évek során egyre *sokszínűbbé váltak*: a szociális partnerek újabb és újabb formákat, nyelveket, stílust alkalmaztak véleményük, prioritásaik, elképzeléseik kifejezésére. Külön is kiemeljük a textil- és ruházati-ipar szociális partnerei által, 1997-ben

aláírt első európai *Viselkedési kódexet*.⁴¹ Ebben a felek – a munkáltatók nevében az EURATEX, a munkavállalók képviselőiben az ETUC-TCL) – hitet tettek az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása mellett. Ennek érdekében felhívták tagjaik és tagszervezeteiket arra, hogy azok maradéktalanul tegyenek eleget az ILO következő egyezményeinek: 29. és 105. sz.: a kényszermunka tilalmáról; 87. és 98. sz. az egyesülési és kollektív tárgyalási szabadságról; a 138. sz. a gyermekmunka tilalmáról; 111. sz. a diszkrimináció tilalmáról a foglalkoztatásban. A nemzetközi egyezmények megismétlésén túl a lényeges újdonságot az jelentette, hogy a felek a Viselkedési Kódex betartását évente értékelni kívánják a szociális párbeszéd keretében. Ily módon egy olyan nyomon követési, ellenőrzési mechanizmusban is megállapodtak, amely reális esélyt ad a Kódex tényleges betartására és betartatására.

Az egyes *ágazati fórumok aktivitása* – az elemzett, 1999-ig tartó periódusban – *jelentős eltéréseket mutatott*. Ha ennek „mértékéül” az évente megalkotott dokumentumok számát tekintjük, akkor a legaktívabb fórumok a következő ágazatokban voltak: postai szolgáltatás, illetve telekommunikáció (évente több mint 3 dokumentum); média (évente 2); polgári légi közlekedés, illetve mezőgazdaság (évente egy). Ha a dokumentumok teljes számát fogadjuk el az aktivitás mércéjéül (elvonatkoztatva attól, hogy a fórumok különböző időpontban alakultak), akkor a legtermékenyebbnek a telekommunikációs Közös Bizottság bizonyul (összesen 34 dokumentum). Ezt követi a mezőgazdasági Közös Bizottság (26 dokumentum), majd a vasút és a postai szolgáltatás Közös Bizottságok (24, illetve 21 dokumentum).

Az ágazati szociális párbeszéd keretei között folyó konzultáció szerepét az Európai Bizottság is nagyra értékeli. A korábban már idézett bizottsági Közlemény⁴² szerint:

„A véleményeknek és ajánlásoknak köszönhetően, a(z Európai) Bizottság minden esetben kellően informált volt arról, hogy mi a szociális partnerek álláspontja a különböző bizottsági javaslatok céljáról és tartalmáról. A konzultációs folyamat a legtöbb esetben azt demonstrálta, hogy a szociális partnerek felelősen és elfogadható időhatárok között ki tudják alakítani véleményüket a közösségi elképzelésekről, a

⁴¹ Code of Conduct. A charter by the social partners in the European textile/clothing sector. (22 September 1997)

⁴² COM(96) 448 final (18 September 1996): Commission Communication concerning the development of the social dialogue at Community level. p. 6.

különböző várható javaslatokról; és az együttműködés igen nagymértékű.”

A Közös Bizottságok és informális munkacsoportok – amint a jogi szabályozásuk áttekintésekor már utaltunk rá – ***megállapodás kötésére is felhatalmazottak***. Erre gyakorlatilag bármely témakörben sor kerülhet, amely az adott Közös Bizottság, illetve informális munkacsoport kompetenciájába tartozik, és a két érintett fél (az európai ágazati munkáltatói szövetség(ek) és az európai ágazati szakszervezeti szövetség(ek)) közös érdekeik alapján egyezsége tud jutni. Ezek a megállapodások ajánlás jellegűek: ***az aláíró szociális partnerek felkérlik a tagországok releváns szociális partnereit, hogy azok a megállapodás szellemében kezdjenek tárgyalásokat*** – a nemzeti hagyományoknak és eljárásoknak megfelelően – ***országos, tartományi, megyei vagy helyi kollektív szerződések megkötése érdekében***.⁴³

A Közös Bizottságok keretében elsőként a mezőgazdasági szektorban született megállapodás, mégpedig a: ***„Keret-megállapodás a mezőgazdasági (fizetett)”⁴⁴ foglalkoztatás javításáról az Európai Unióban”⁴⁵***. Az 1997. július 24-én aláírt megállapodást az ágazat két európai szintű szociális partner szervezete: a GEOPA/COPA és az EFA kötötte. A tárgyalás meglehetősen nehéz és hosszadalmas volt – több mint két évig tartott, és több mint 20 tervezet készült –, annak ellenére, hogy az ágazati szociális párbeszédben már közel három évtizede visszatérően napirenden volt a munkaidő kérdése.

Az ágazati szintű keret-megállapodásban a szerződő felek az éves munkaórák maximális számát 1827 órában határozták meg, átlag 39 órás munkahét keretében. Keretet határoztak meg a rugalmas munkaidő számára is, figyelembe véve a klimatikus viszonyokat és a termelés jellegét. A megállapodás rögzíti a munkából származó garantált jövedelmet, a túlmunka szabályait, a napi és a heti pihenőidő nagyságát, az éjszakai munka szabályait, a

⁴³ Már itt felhívjuk a figyelmet, hogy a Közös Bizottságok keretében kötött megállapodások – létrejöttük mechanizmusait és a közösségi jogrendbe való beilleszkedésük módját tekintve – eltérnek a későbbiekben részletesebben tárgyalt, a Maastrichti Szerződés felhatalmazása alapján létrejövő közösségi, illetve ágazati szerződésektől.

⁴⁴ A „fizetett” kifejezés arra utal, hogy a családi gazdaságokra nem terjed ki a megállapodás. Ily módon a mezőgazdaságban dolgozó megközelítőleg 7.5 millió egyén közül a megállapodás mintegy 2.5 millió, fizetett alkalmazottra vonatkozik.

⁴⁵ Framework Agreement on the Improvement of paid employment in agriculture in the European Union (24 July, 1997).

fizetett szabadság minimális hosszát, stb. A felek ugyanakkor azt is vállalták, hogy közösségi, nemzeti, illetve helyi szinten minden eszközzel küzdenek az illegális, a nem bejelentett és a nem nyilvántartott foglalkoztatás ellen. A megállapodást az aláíró felek juttatták el nemzeti tagszervezeteiknek, hogy az referenciaként szolgáljon a kollektív tárgyalásaik során. A Mezőgazdasági Közös Bizottság feladata, hogy két évente értékelje a keret-megállapodás érvényesülését a tagállamokban.

Hasonlóképpen, a foglalkoztatás témakörében született meg egy újabb keret-megállapodás 1998. október 29-én: „*A foglalkoztatás elősegítése a postai szolgáltatásban, Európában*”⁴⁶. A foglalkoztatási gondok több ok miatt is (többek között a megváltozott fogyasztói igények; a kommunikációs technológia fejlődése; a piac liberalizálása; a magánvállalkozások térnyerése következtében) előtérbe kerültek az elmúlt évtized során. Ugyanakkor a postai szolgáltatás, a megközelítőleg 1,5 milliónyi foglalkoztatottjával, meghatározó az Unió munkaerőpiacán. A kihívásokra a szociális partnerek is reagálni kívántak, amit jelzett többek között a Bizottsággal történő konzultáció iránti igény erősödése – amire példát is idéztünk a korábbiakban –, illetve maga a megállapodás is. Ez többek között célul tűzte ki a munkakörülmények javítását a postai szolgáltatások területén; a munkáltatók és a munkavállalók képviselői közötti konzultáció erősítését; a felhasználói piac igényeihez való fokozottabb alkalmazkodást a tartós foglalkoztatás megőrzése, illetve új munkahelyek teremtése mellett. Rögzíti továbbá az aláírók azon szándékát, hogy további tárgyalások eredményeként megállapodást kössenek a minimális szociális sztenderdekről. Az aláírók a megállapodás esetében is a Közös Bizottság résztvevői voltak. Ez azonban egy bonyolult helyzetet eredményezett, hiszen a szerződő felek egyik oldalon a különböző tagországokban működő állami és magán munkáltatók voltak, míg a másik oldalon két szakszervezeti szövetség (a Communications International és az Eurofedop) volt. Ez magyarázza, hogy a megállapodás „nyitott”, azaz további tagországi szociális partnerek csatlakozhatnak.

Az Európai Bizottság megítélése szerint az 1990-es évtizedben (az 1999 előtti időszakban) még további témákban is születtek jelentősebb megállapodások (15. sz. táblázat). Ezek tartalmát jelen munkánkban nem részletezzük.

⁴⁶ Promoting employment in the postal sector in Europe.

Ágazat, tevékenységi terület	Megállapodás	Megállapodás éve
Építőipar	Közös megállapodás a munkavállalók kirendeléséről szóló irányelv alkalmazásáról	1997
Fafeldolgozás	Megállapodás a fenntartható erdőgazdálkodásról	1997
Kereskedelem	Megállapodás a munkahelyi alapvető jogokról és elvekről	1999
Mezőgazdaság	Keret-megállapodás a mezőgazdasági (fizetett) foglalkoztatásról és munkaidőről	1997
Postai szolgáltatás	Megállapodás a foglalkoztatás elősegítéséről	1998
Telekommunikáció	Keret-megállapodás a foglalkoztatásról	2000

Forrás: Industrial relations in Europe – 2000.

15. sz. táblázat: Az ágazati konzultatív fórumok keretében, az 1990-es évtizedben (1999 előtti időszakban) megkötött fontosabb megállapodások

Az ágazati szociális párbeszéd különböző fórumai keretében született megállapodások száma viszonylag szerény, különösen, az ajánlások, vélemények, nyilatkozatok, és más konzultatív jellegű dokumentumok számához viszonyítva.⁴⁷ A szociális partnerek, úgy tűnik, könnyebben közös álláspontra tudtak jutni valamely „harmadik fél” felé megfogalmazott „üzenet” tartalmát illetően – legyen a címzett az Európai Bizottság, vagy a nemzeti kormányok –, mint azokban a kérdésekben, amelyek valóban csak rájuk tartozik. Nem szabad elfeledkezni azonban arról, hogy maga az első megállapodás is csak 1997-ben született (ha elvonatkoztatunk a korábban említett, kivételnek tekinthető, meglehetősen szerény tartalmú két mezőgazdasági megállapodástól). Ugyanakkor *a tendencia egyértelműen a megállapodások gyakoribbá válása felé mutat.*

Az ágazati Közös Bizottságok, az informális munkacsoportok, illetve a vita-csoportok szerepét természetesen nem lehet csupán a megkötött megállapodások vagy a megszületett

⁴⁷ Ismételten felhívjuk a figyelmet, hogy jelen alfejezetben nem foglalkozunk azokkal a megállapodásokkal, amelyek a Római Szerződés 138. és 139. cikkei (a Szociálpolitikai Megállapodás) alapján jöttek létre. Ezekről lásd a 3.5. alfejezetet.

dokumentumok számával jellemezni. Legalább ennyire fontos az is, hogy e fórumok keretében az elmúlt évtizedek alatt *kölcsönös bizalom* alakult ki a szociális partnerek között. Elsajátították azt, hogy az ágazat problémáit közösen – az ellenérdekű fél szempontjait is figyelembe véve – értékeljék, s olyan véleményt, javaslatokat fogalmazzanak meg az Európai Bizottság felé, amelyek már mind a szakszervezetek, mind a munkáltatók érdekeit tükrözik. Ily módon az „*ágazat hangja*” fogalmazódik meg, mégpedig *európai szinten*, a brüsszeli bürokráciával, illetve a nemzeti kormányokkal szemben.

3.2.2.2. Ágazati konzultáció az új intézményi keretek között

Az 1999. januárban hatályba lépett új szabályozásnak megfelelően 2000 késő ősziéig, összesen *25 ágazatban jött létre Ágazati Párbeszéd Bizottság* – átörökítve a korábbi Közös Bizottságok és informális munkacsoportok hagyományait. (lásd: 16/a.-16/b. táblázatok) Közöttük megtaláljuk az összes olyan ágazatot, ahol korábban ágazati Közös Bizottság, illetve néhány kivétellel – ezek a média, a helyi közszolgáltatások és a grafika szektorok –, ahol informális munkacsoport működött. Ez utóbbi területeken azonban maguk az informális munkacsoportok sem voltak aktívak, csupán formálisan léteztek. Ugyanakkor *olyan ágazatokban is megindult a szociális párbeszéd, amelyekre ez korábban nem volt jellemző.* Így például a kultúra (előadóművészek), a személyi szolgáltatások (fodrászat) területén, a bőriparban, a villamos energia iparban, illetve olyan korántsem tradicionális területen, mint a munkaerő-kölcsönzés keretében történő munkavégzés. Általános tendenciának tűnik, hogy *az Ágazati Párbeszéd Bizottságok egyre kevésbé a hagyományos ágazati struktúrát követve szerveződnek meg*, hanem – átlépve ezen merev választóvonalakat – olyan területek képviselőit, amely mind a munkavállalás, mind a munkáltatás szempontjából speciális sajátosságokkal rendelkeznek.

Ágazatok, tevékenységi területek	Munkaadói	Munkavállalói	1999. január előtti állapot		Ágazati Párbeszéd Bizottság
	oldalak résztvevői*		Ágazati Közös Bizottság	Informális munkacsoport, vita-csoport	
Bankok	FBEU, ESBG és EACB	Uni-Europa		x	x
Belvízi hajózás	IUIN és ESO	ETF	x		x
Biztosítás	CEA, BIPAR és AECI	Uni-Europa		x	x
Bőripar	Cotane	ETUF-TCL			x
Cipőipar	CEC	ETUC-TCL		x	x
Cukoripar	CEFS	ECF-IUF		x	x
Építőipar	FIEC	EFBWW		x	x
Fafeldolgozás	CEI-Bois	EFBWW		x	x
Helyi közszolgáltatások	CEMR	EPSU			x
Ipari tisztítás	EFCI	UNI-Europa		x	x
Kereskedelem	EuroCommerce	UNI-Europa		x	x
Közúti szállítás	IRU	ETF	x		x
Kultúra (előadó művészet)	Pearle	EEA			x
Magán biztonsági szolgálat	COESS	UNI-Europa		x	x
Média	UER, ENPA	EFJ			x
Mezőgazdaság	GEOPA/COPA	EFA	x		x
Munkaer- kölcsonzés keretében végzett munka	CIETT	UNI-Europa			x
Polgári légi közlekedés	AEA, ERA, ACI Europa, IACA	ETF, ECA	x		x
Postai szolgáltatások	Posteurope	UNI-Europa	x		x
Szálloda, étterem, kávéházak	Hotrec	SETA-UITA		x	x
Személyi szolgáltatások (fodrászat)	CIC Europa	Uni-Europa			x
Távközlési szolgáltatások	ETNO	UNI-Europa	x		x

16/a. sz. táblázat: Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok (1999 utáni időszak)

Ágazatok, tevékenységi területek	Munkaadói	Munkavállalói	1999. január előtti állapot		Ágazati Párbeszéd Bizottság
	oldalak résztvevői*		Ágazati Közös Bizottság	Informális munkacsoport, vita-csoport	
Tengeri halászat	Europeche/ COGECA	ETF	x		x
Tengeri szállítás	ESCA	ETF	x		x
Textil és ruházatiipar	EURATEX	ETUC-TCL		x	x
Vasút	CER	ETF	x		x
Villamosenergia	Eurelectric	EPSU, EMCEF			x
Összesen:			9	15	25

Forrás: Industrial relations in Europe – 2000.

Megjegyzés: * A szociális partnerszervezetek nevének csak a rövidítéseit tüntettük fel a táblázatban. A szervezetek teljes nevét lásd a különböző hivatkozott dokumentumokban.

16/b. sz. táblázat: Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok (1999 utáni időszak)

Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok megalakítása nem volt zökkenőmentes. Bár döntő többségében ugyanazon ágazatokban, illetve területeken alakultak meg az új konzultatív fórumok, a *reprezentativitás kritériumának érvényesítése*, valamint a tagok számának egységesítése és maximálása számos esetben átrendezte a bizottságok összetételét.⁴⁸

Az Állandó Párbeszéd Bizottságok munkáját még kissé korai értékelni, hiszen többségük alig egy éve működik. 1999 első felében, kétségtelenül, volt egy érezhető visszaesés az ágazati szociális párbeszédben, hiszen a szociális partnerek fórumaik újraszervezésével, reprezentativitásuk bizonyításával voltak elfoglalva, s így sokkal kevesebb idejük és energiájuk maradt a tényleges, tartalmi munkára. Több ágazat esetében a szociális partnerek kihasználták az átszervezés adta lehetőséget arra is, hogy átgondolják korábbi tevékenységük, és levonva a tapasztalatokat, közösen, új alapokra helyezték együttműködésüket. Az újjászervezéssel együtt járó megtorpanás azonban átmenetinek bizonyult, és 1999 második felétől már nem csupán a korábbi aktivitással, hanem valóban megújulva dolgoztak az Ágazati Párbeszéd Bizottságok. Jelzi ezt a fellendülést, az azóta

megszületett dokumentumok, illetve megállapodások sora, amelyeket e viszonylag rövid időszak alatt sikerült tető alá hozniuk (lásd: 17. sz. táblázat).

Ágazat, tevékenységi terület	Dokumentumok és megállapodások	Év
Bőripar	Közös nyilatkozat a képzésről, a munkaszervezés korszerűsítéséről, az ágazat image-ének javításáról és a Gyllenhammer jelentésről*	1999
Kereskedelem	Megállapodás a munkahelyi alapvető jogokról és elvekről	1999
Magán biztonsági szolgáltatás	Memorandum (és kézikönyv) a közintézmények számára az őrző-védő szolgáltatást nyújtó cégekkel kötendő szerződésekről	1999
Magán biztonsági szolgáltatás	Közös nyilatkozat az Európai Unió bővítéséről, a Közép és Kelet Európai országok integrálásáról	1999
Szálloda, étterem, kávéházak	Közös nyilatkozat a foglalkoztatás elősegítéséről az európai szálloda és vendéglátó-ipari ágazatban	1999
Telekommunikáció	Keret-megállapodás a foglalkoztatásról	2000
Textil és ruházati ipar	Közös nyilatkozat az ipari változásokat Megfigyelő Központ (Observatory) ágazati dimenziójáról	1999

Forrás: Industrial relations in Europe – 2000.; Highlights 1999.

Megjegyzés: * A Gyllenhammer jelentés az ipari változások gazdasági és szociális következményeivel foglalkozott. A jelentés ajánlásait megfogadva az Európai Bizottság egy Megfigyelő Központot (Observatory) állít fel az ipari változások nyomán követése érdekében. A szociális partnerek 1999 során ismételten foglalkoztak azzal, hogy milyen szerepet töltsön be a Megfigyelő Központ, illetve szorgalmazták, hogy az Observatory kiemelten foglalkozzon az ágazati sajátosságokkal.

17. sz. táblázat: Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok keretében született fontosabb dokumentumok, illetve megállapodások (1999 utáni időszak)

Az ágazati szociális párbeszéd keretében folyó tevékenységről azonban a közreadott dokumentumok, illetve megkötött megállapodások, önmagukban, egyre kevésbé adnak hű képet. A kilencvenes évek utolsó harmadában érzékelhető **hangsúlyeltolódás** következett be abban, ahogyan az európai ágazati szociális partnerek a különböző témakörökhöz közelítettek. Míg korábban főként politikai jelentőségű dokumentumokban fejezték ki véleményüket,

illetve elvárásaikat, addig az utóbbi években jóval **pragmatikusabbá vált hozzáállásuk**. Ez a tendencia az Ágazati Párbeszéd Bizottságok felállásával csak erősödött, így az utóbbi évek ágazati szociális párbeszédének elemzésekor semmiképpen sem tekinthetünk el e fórumok nagyon is mindennapi, konkrét tevékenységétől.

A fordulat: a politikai deklarációkat kiegészítő, felváltó pragmatikusabb megközelítés térnyerése, különösen élesen jelentkezett a képzés és szakképzés témaköre esetében, így a továbbiakban e területet választjuk illusztrációként.⁴⁹ Az 1990-as évtized utolsó harmadában, a viszonylag szerényebb számban megszülető képzéssel foglalkozó dokumentumok mellett, egyre gyakoribbá váltak például a különböző szakmai jellegű **konferenciák és fórumok**. Ezen alkalmakkor kötetlenebb formában és jóval konkrétan foglalkozhattak a szociális partnerek az adott ágazat képzési, szakképzési problémáival, illetve lehetőség nyílt a tagországok „legjobb gyakorlatának” megismerésére, a tapasztalat cserére. Így például a mezőgazdasági ágazat szociális partnerei (EFA és GEOPA) 1998. júniusában, Strasbourgban fórumot tartottak a folyamatos szakképzésről; az építőipari ágazat szociális partnerei (EFBWW és FIEC) az Európai Bizottság szervezésében, 1998. márciusában két napos szeminárium keretében vitatták meg az ágazat foglalkoztatási és képzési helyzetét; stb.

A gyakorlatiasabb megközelítés térnyerésének másik, vitathatatlan jele az, hogy a szociális partnerek egyre több ágazat esetében kezdeményeztek **konkrét projekteket**, illetve egyre gyakrabban vállalták magukra e projektek végrehajtását. Például:

- a kereskedelmi ágazat szociális partnerei 1998-ban egy olyan projekt javaslatot nyújtottak be, amely az elektronikus kereskedelem (e-commerce) képzési és foglalkoztatási összefüggéseit tárta fel;
- az ipari tisztítás ágazatban a Leonardo da Vinci program adott keretet a szakképzésre vonatkozó (1995-ből származó) ajánlások továbbfejlesztéséhez és széleskörű elterjesztéséhez; ugyanezen ágazat szociális partnerei nemrégiben egy újabb projektet indítottak a lakás-takarításban foglalkoztatottak számára;

⁴⁹ A tendenciák érzékeltetése esetében a továbbiakban elvonatkoztatunk attól, hogy az adott tevékenység még a Közös Bizottságok, informális munkacsoportok keretében történt-e vagy pedig már az Ágazati Párbeszéd Bizottságok keretében. A téma részletes elemzését lásd: Ladó, 2000/a.

- a magán biztonsági szolgálat esetében szintén egy Leonardo da Vinci (1997-99) projektben vettek részt a szociális partnerek (COESS és EURO-FIET), amelynek témája az alapvető biztonsági eljárásokkal kapcsolatos képzés volt;
- a cukoripari ágazat szociális partnerei a Leonardo da Vinci program keretében olyan három éves (1996-1999) szakképzési projektet indítottak, amely a cukorfinomítók munkabiztonsági szintjét kívánta növelni. Az interaktív tananyag a Közösség összes nyelvén megjelent;
- a textil és ruházati ágazatban a szociális partnerek (EURATEX és ETUC-TCL) közösen hajtottak végre két projektet, szintén a Leonardo da Vinci program keretében. Közülük az egyik a „több-szakmásítás” (a multi-skilling) elterjesztésének és elismerésének lehetőségeit kutatta.

Végül, külön is említenünk kell a szociális partnerek konkrét *szakmai munkáját*, amellyel hozzájárultak az adott ágazat képzési és szakképzési igényeinek meghatározásához, az adott időszakban jellemző állapot felméréséhez és a tennivalók megfogalmazásához. Az utóbbi évek ilyen jellegű törekvéseiből említésre méltó például:

- a mezőgazdasági ágazat szociális partnereinek (EFA és GEOPA/COPA) 1998. márciusában kitűzött célja, miszerint egy ún. Fehér Könyvet állítanak össze a szakképzés és a foglalkoztatás kapcsolatáról, a tagországok „legjobb” gyakorlati megoldásairól. Ennek érdekében hat regionális szemináriumot szerveztek, amelyek során annak lehetőségét is keresték, hogy vajon lehetséges lenne-e európai szintű (keret) megállapodást kötni a szakképzés legfontosabb kérdéseiben;
- a telekommunikációs ágazat szociális partnerei már 1998. novemberében elhatározták a Megfigyelő Központ (Observatory) felállítását, amely az ágazat munkafeltételeire vonatkozó információkat gyűjti, beleértve a képzettségi szintre, a kvalifikációra, a képzési és átképzési rendszerekre vonatkozó információkat;
- a cipőipar esetében egy átfogó tanulmány készült „A cipőipar változó képzési igényei 2005-ig” címmel, amelynek elkészítésében az ágazat európai szociális partner szervezetei mellett a nemzeti szociális partnerek képviselői, és a képzési intézmények vettek részt. A közel két éves munkával elkészült tanulmány 1997-

ben látott napvilágot, s azóta kerek-asztal konferenciák sorozatán keresztül ismertetik meg az érintettekkel a kutatás eredményeit.

Mindezen szerteágazó tevékenységek is alátámasztják az Európai Bizottságnak azt a véleményét, miszerint az európai szociális párbeszéd intézményei közül:

„jelenleg az ágazatok rendelkeznek a legjelentősebb fejlődési potenciállal. Az ágazati szint az, ahol a valós gazdasági és szociális kérdések manifesztálódnak, legyen az akár ipari szerkezetváltás, új technológia bevezetése, a foglalkozási profilok módosulása, a közösségi (szak)politikák újrafogalmazása, liberalizáció vagy a verseny szabadabbá válása. Néhány kivételtől eltekintve, a szociális partnerek ágazati szinten megfogalmazott válaszai valóban gyakorlatiasak, konkrétak.”⁵⁰

3.3. Concertation: közös (szak)politika-formálás és együttes megvalósítás

Amint a fejezet első részében már jeleztük, az európai szociális párbeszéd **a konzultáció mellett, azt kiegészítve más együttműködési formákban** is megnyilvánul. A továbbiakban röviden utalunk – megjelenésük időrendi sorrendjében – a concertation, illetve az autonóm párbeszéd „műfajokra”, egyrészt a teljes körűség érdekében, másrészt abból a célból, hogy bemutassuk az Európai Unióban folyó közösségi, illetve ágazati szintű konzultáció tágabb környezetét.

Az európai szociális párbeszéd rendszere 1970-ben, a **Foglalkoztatási Állandó Bizottság** megalakulásával, egy új intézménytípussal gazdagodott. E Bizottság küldetése az alapító tanácsi határozat szerint: a **folyamatos párbeszéd, közös akció (közös intézkedés) és konzultáció**. A „közös akció”, a „közös intézkedés” típusú együttműködést nevezi a szakirodalom „concertation”-nek (amely fogalomra még nem sikerült megalkotni a megfelelő magyar szakkifejezést). A Foglalkoztatási Állandó Bizottság 1999. márciusában hatályba lépett új szabályozása⁵¹ már konkrétan a concertation fogalmat használja, amikor a következőképpen határozza meg a Bizottság feladatát (2. cikk):

„ A Bizottság feladata, hogy biztosítsa – összhangban a (Római) Szerződéssel és tekintettel a Közösség intézményeinek és testületeinek felhatalmazására – a(z Európai)

⁵⁰ Industrial relations in Europe, p. 15.

⁵¹ Council Decision 99/207/EC of 9 March 1999 on the reform of the Standing Committee on Employment and repealing Decision 70/532/EEC

Tanács, a(z Európai) Bizottság és a szociális partnerek közötti folyamatos párbeszédet, a concertation-t és a konzultációt, annak érdekében, hogy lehetővé tegye a szociális partnerek koordinált foglalkoztatási stratégiában való részvételét és segítse a tagállamok foglalkoztatás politikáinak összehangolását, figyelembe véve a Közösség gazdasági és szociális célkitűzéseit, ahogyan azokat a Foglalkoztatáspolitikai Irányvonalak, valamint az Általános Gazdaságpolitikai Irányvonalak tartalmazzák.”

Az Európai Közösségben a „concertation” azokon a területeken érvényesül, ahol nélkülözhetetlen a szociális partnerek tudása, tapasztalata, gyakorlata és – nem utolsósorban a végrehajtás szempontjából – részvétele az elképzelések konkrét kialakításában. Ezek közé sorolódik, szinte magától értetődően, a foglalkoztatáspolitikai, s ehhez szolgál intézményi keretül a Foglalkoztatási Állandó Bizottság.

A Foglalkoztatási Állandó Bizottság szerepét, munkáját a dokumentumok ellentmondásosan ítélik meg. Az Európai Bizottság szociális párbeszédet elemző Közleménye⁵² különösen kritikusan fogalmaz, mikor a következőket állítja:

„ ... az ülések ritkán vezettek valós konzultációhoz. A közös akció, amely pedig a Foglalkoztatási Állandó Bizottság alapvető célkitűzése, csak igen kis mértékben valósult meg. ... Miután nincs konkrét eredmény elérési kötelezettség, a legfontosabb szereplők figyelmét elkerüli ez a Bizottság. Így a résztvevők közreműködése gyakran csak haszontalan ismétlésekhez vezet. ... A Foglalkoztatási Állandó Bizottság ülései jegyzőkönyveinek sorsa teljes mértékben az adott időszakban elnökséget betöltő ország kezében van. Ezek a dokumentumok tartalma igen változatos, azonban közös vonásuk az, hogy csak kis mértékben hasznosultak.”

A Foglalkoztatási Állandó Bizottság szerepe a 90-es évek közepén új megvilágításba került: az ún. Esseni Következtetések értelmében előtérbe került a foglalkoztatáspolitikai közösségi szintű koordinálása.⁵³ A közös Európai Foglalkoztatási Stratégia megfogalmazásával és a kapcsolódó eljárási mechanizmusok kidolgozásával új kihívások fogalmazódtak meg a Foglalkoztatási Állandó Bizottság irányában is, amely a Bizottság struktúrájának, létszámának, munkamódszerének újragondolását és újraszabályozását tette szükségessé.

⁵² COM(96) 448 final (18 September 1996): Commission Communication concerning the development of the social dialogue at Community level. p. 9 és 10.

⁵³ Részletes elemzését lásd például: Goetschy, 1999; Nagy, 2000; illetve a szociális partnerek szerepével összefüggésben: Biagi, 2000/b; Woolfe, 2000; Tucker, 2000; Ó Mórán, 2000.

Az *átalakult Foglalkoztatási Állandó Bizottság* háromoldalú intézmény: egyik oldalát az Európai Tanács nevében a Foglalkoztatási és szociális miniszterek tanácsának 15 képviselője alkotja; másik oldalát a szociális partnerek európai csúcs-szervezeteinek összesen húsz képviselője; míg harmadik oldalát az Európai Bizottság képviselői adják.

A Foglalkoztatási Állandó Bizottság évente kétszer ülésezik. Az átalakult fórum 1999. áprilisában tartotta első ülését. Napirendjén szerepelt, többek között, az Európai Foglalkoztatási Paktum tervezetének megvitatása, valamint a szociális partnereknek az Európai Foglalkoztatási Stratégia megvalósításában betöltött szerepének értékelése. A Bizottság minden évben részletesen megvitatja a Foglalkoztatáspolitikai Irányvonalak tervezetét, az éves Közös Foglalkoztatáspolitikai Jelentést, és a tagországok felé megfogalmazott javaslatokat. Ezek a viták azért is nagy jelentőségűek, mivel a szociális partnerekre meghatározó szerep hárul a Foglalkoztatási Irányvonalak nemzeti szintű megvalósításában, az ezeket „operacionalizáló” nemzeti Foglalkoztatási Akció Tervek kidolgozásában, illetve végrehajtásában.⁵⁴

A Foglalkoztatási Állandó Bizottság keretében megvalósuló concertation a jelen témánk szempontjából azért különösen érdekes, mert rámutat arra, hogy a *konzultációhoz kapcsolódva, azzal összefonódva* hogyan *gazdagodott, illetve erősödött az elmúlt években a szociális partnerek szerepe*.

⁵⁴ A szociális párbeszéd és az Európai Foglalkoztatási Stratégia összefüggéséről részletesebben lásd: Biagi, 2000/b; Goetschy, 1999.

3.4. Autonóm párbeszéd

A szociális párbeszéd e formájának áttekintése előtt vissza kell utalnunk az 1. fejezetben található fogalomértelmezésre. A szociális párbeszéd fogalma az 1980-as évek közepén került be a Közösség szak-zsargonába, mégpedig éppen az – alábbiakban röviden vázolt – ún. Val Duchesse-i folyamathoz kötődően. Miután az évek során a fogalom értelmezése módosult, kibővült, ma *a Val Duchesse-i találkozóval* elindult – eredeti – szociális párbeszédet az „autonóm” jelzővel szoktuk a többi formától megkülönböztetni.

Az autonóm párbeszéd a név-adó, Brüsszel melletti, Val Duchesse kastélyban kezdődött meg, 1985-ben. Az Európai Bizottság akkori elnöke, Jacques Delors találkozóra hívta az európai szociális partnerek csúcs-szervezeteit (ETUC, UNICE és CEEP). A találkozó kezdeményezése – bár a Közösség történetében merőben újszerű volt – magától értetődően következett Delors, Európai Parlament előtt tartott beköszöntő beszédéből. Ebben azt hangsúlyozta, hogy a belső piac és az európai szociális dimenzió kiépítésének párhuzamosan kell megtörténnie, s ez utóbbiban kulcsszerepet kell játszania a szociális partnereknek, mindenekelőtt azok európai szintű képviselői közötti tárgyalásoknak és konzultációnak. A második Val Duchesse-i találkozó Delors elnök kezdeményezésének teljes sikerét hozta: az UNICE, a CEEP és az ETUC megállapodtak abban, hogy a jövőben saját eszközeiket és tagszervezeteiket mobilizálva, egymással szorosan együttműködve maguk is tevékenyen részt vesznek a közös Európa felépítésében.

A szociális partnerek az autonóm szociális párbeszéd keretében tehát arra vállalkoztak, hogy nem csupán „reaktív” módon – az Európai Bizottság tervezett intézkedéseinek, szabályozási elképzeléseinek véleményezésével, megvitatásával – járulnak hozzá a Közösség fejlődéséhez, hanem önálló kezdeményezéseikkel is. Azaz: az *Európai Bizottságtól függetlenül* is megvitatnak számukra fontos kérdéseket, kialakítják közös álláspontjukat, önálló intézkedési javaslatokat fogalmaznak meg. Jacques Delors éppen ezt az *önálló, teljes mértékben önkéntes, autonóm szerepvállalást* kívánta szorgalmazni.

Az autonóm szociális párbeszéd meghatározó eseményei az egymást, eltérő időszakokban követő ún. *Szociális Párbeszéd Csúcs-találkozók*, illetve az – 1992-től

bevezetett elnevezéssel, az ún. – *Szociális Párbeszéd Bizottság ülések* voltak, amelyeken az európai szociális partnerek legfelsőbb szinten találkoztak, és fogadtak el ún. *közös állásfoglalásokat*. A kilencvenes évtized második felében az autonóm párbeszéd kevésbé látványos formában, de – az érintettek véleménye szerint – eredményesebben folyik. A változások oka kettős. Egyrészt, a Szociális Párbeszéd Bizottság ülései, a csúcs-találkozókhöz viszonyítva, kevésbé kerülnek a politikai érdeklődés középpontjába, így több lehetőség adódik a szakmai munkára. A változások másrészt abból származnak, hogy a Maastrichti Szerződés a szociális párbeszéd rendszerét illetően új távlatot nyitott: reális közelségbe hozta a szociális partnerek európai szintű szerződéskötését (lásd a következő alfejezetben).

Az autonóm szociális párbeszéd formális eredményeit elsősorban az ún. *közös állásfoglalások* sora jelzi. Ismereteink szerint napjainkig mintegy 20 közös állásfoglalás született. Ezek a dokumentumok – közel azonos arányban – *két kérdéskörre* koncentráltak: 1./ a foglalkoztatás-politika és gazdaság-politika összefüggésére; 2./ a munkanélküliség elleni küzdelemre, különös tekintettel a képzésre és a szakképzésre. Született továbbá néhány közös ajánlás, nyilatkozat, elemző jelentés is. A dokumentumok „műfajában” is tetten érhető a korábbiakban már jelzett váltás: míg a szociális párbeszéd első évtizedében döntően közös állásfoglalások formájában fejezték ki közös akaratukat az európai szociális partnerek, addig az elmúlt években jóval változatosabbak a megnyilatkozási formák.

A közös állásfoglalások jogi értelemben nem tartalmaznak kötelezettségeket, azonban olyan *közös értékeket, célokat, prioritásokat rögzítenek, amelyek tiszteletben tartására a szociális partnerek morális értelemben kötelezettséget vállalnak*. Ezek a dokumentumok vitathatatlanul nagy hatással voltak (és vannak ma is) a közösségi (szak)politikákra és jogalkotásra, hiszen az Európai Unió összes munkáltatójának és munkavállalójának „közös hangját” közvetítik. A közös állásfoglalások – létrejöttük mechanizmusából következően – éppen azokra a kompromisszumokra mutatnak rá, amelyek mentén a szociálpolitikai kérdések annak veszélye nélkül szabályozhatók közösségi szinten, hogy a munkáltatók illetve a munkavállalók képviselőinek ellenállásába ütközzenek. Ugyanakkor útmutatással szolgálnak mind az európai szintű ágazati, mind a nemzeti szociális partnerek tárgyalásai számára is.

Az autonóm szociális párbeszéd pozitív szerepét a Bizottság – már többször hivatkozott – Közleménye⁵⁵ többek között abban látja, hogy:

„... lehetővé tette, hogy a szociális partnerek kifejthessék véleményüket az európai szociálpolitika fejleményeiről és egyben saját kezdeményezéseket is tegyenek ezen a területen. A szociális partnerek ösztönözték és egyben orientálták a közösségi lépéseket, többek között a foglalkoztatás területén, a makrogazdasági politikát illetően, a képzési kezdeményezések vonatkozásában, illetve az 1991. évi Kormányközi Konferencia alkalmával a (Római) Szerződés 118b. cikkelyének módosításával. ... A Val Duchesse-i párbeszéd folyamat jelentős eredményeket ért el, és gazdag potenciállal rendelkezik tekintetben, hogy a szociálpolitika területén a partnerség kialakuljon, amely fontos szerepet játszhat az európai integráció irányába mutató lépések támogatásában.”

3.5. Szociálpolitikai Megállapodás: közösségi és európai szintű alku, továbbá a konzultáció új mechanizmusa

Az európai szociális párbeszéd 1993-ban egy minőségében új szakaszba lépett: az Európai Uniót létrehozó Maastricht-i szerződéshez csatolt *Szociálpolitikai Jegyzőkönyv* és az ennek részét képező *Szociálpolitikai Megállapodás* megteremtették azokat a konkrét eljárási és ügyrendi szabályokat, amelyek lehetővé tették, hogy *a szociális partnerek közvetlenül tárgyaljanak és közösségi, illetve európai szintű – kollektív szerződéshez hasonló – megállapodásokat hozzanak létre*. Ekkor vált reális lehetőséggé a Római Szerződés 139. (korábban 118/b.) cikkének deklarációja, amely szerint az európai szociális párbeszéd „ha a felek is kívánatosnak tartják, megállapodásos kapcsolatokat eredményezhet”.

A Szociálpolitikai Megállapodás vonatkozó szövegrésze – amely az Amszterdami Szerződés részévé vált⁵⁶, és ezzel bekerült a Római Szerződésbe, és jelenleg annak 138. és 139. cikkeit alkotja – a következő:

⁵⁵ COM(96) 448 final (18 September 1996): Commission Communication concerning the Development of the Social Dialogue at Community level. p. 3-4.

⁵⁶ A Szociálpolitikai Megállapodás hivatkozott 3. cikke változatlan formában került át és vált az Amszterdami Szerződés 118/a cikkévé, míg a 4. cikk szövegponosítással vált a Szerződés 118/b cikkévé.

„3. cikk:

- (1) *A(z Európai) Bizottság feladata, hogy elősegítse a szociális partnerekkel való közösségi szintű konzultációt, és meghozzon minden szükséges intézkedést párbeszédük megkönnyítésére, biztosítva mindkét fél számára a kiegyensúlyozott támogatást.*
- (2) *Ennek érdekében a(z Európai) Bizottság, a szociálpolitikai területre vonatkozó javaslatai megtétele előtt, konzultál a szociális partnerekkel a közösségi akció (intézkedés) lehetséges irányáról.*
- (3) *Ha a(z Európai) Bizottság, ezen konzultációt követően, úgy ítéli meg, hogy ajánlatos a közösségi akció (intézkedés) megindítása, akkor a tervezett javaslat tartalmáról ismét konzultál a szociális partnerekkel. A szociális partnerek a véleményüket, illetve ahol az értelemszerű, az ajánlásukat eljuttatják a(z Európai) Bizottságnak.*
- (4) *Ezen konzultáció alkalmával a szociális partnerek kifejezhetik azon akaratukat, hogy kezdeményezik a 4. cikk szerinti eljárást. Ezen eljárás nem tarthat tovább kilenc hónapnál, kivéve, ha az érintett szociális partnerek és a(z Európai) Bizottság közösen határoznak a meghosszabbításról.*

4. cikk:

- (1) *A szociális partnerek, amennyiben úgy kívánják, közösségi szintű párbeszédük szerződéses kapcsolatokhoz vezethet, beleértve a megállapodásokat.*
- (2) *A közösségi szinten kötött megállapodások végrehajtása vagy a szociális partnerek és a tagállamok saját eljárásai és gyakorlata szerint történik, vagy – a 2. cikkben foglalt témakörök esetében – az aláíró felek közös kérése alapján a(z Európai) Tanácsnak – a(z Európai) Bizottság javaslata alapján meghozott – határozata által.”*

A Szociálpolitikai Megállapodás jelentősége a szociális párbeszéd szempontjából a következő volt:

- **Egy újabb, a szociálpolitikai jogalkotáshoz közvetlenül kapcsolódó konzultációs mechanizmus került kiépítésre és jogszabályi rögzítésre**, amely tovább gazdagította a szociális párbeszéd konzultációs intézményeinek sorát. A szociális partnerek így már nem csak a különböző Tanácsadó, illetve Ágazati Párbeszéd Bizottságokban fejthetik ki véleményüket, hanem – a szociálpolitikai jogalkotáshoz kapcsolódóan – közvetlen, e fórumoktól elkülönülő, azoktól „független” konzultációt is folytathatnak az Európai Bizottsággal.
- Meghatározásra került a szociális partnerek azon reprezentatívnek minősülő köre (jelenleg összesen 28 szervezet), amellyel **az Európai Bizottság** – a

Szociálpolitikai Megállapodás által előírt eljárás keretében – ***konzultálni köteles***. Ez a kiválasztott kör nem teljes mértékben azonos a – korábban bemutatott – konzultatív Bizottságok résztvevőivel. Így mindenképpen szélesedett az európai szociális párbeszédben résztvevő szociális partnerek köre.

- A Szociálpolitikai Megállapodás azt is rögzítette – s ebben ragadható meg a minőségi változás –, hogy a szociálpolitikához kapcsolódó mindennemű szabályozást megelőzően fel kell kínálni a szociális partnereknek azt a lehetőséget, hogy az adott kérdést ne a hagyományos jogalkotási úton rendezzék a Közösségben, hanem a szociális partnerek megállapodásán keresztül.

A Szociálpolitikai Megállapodás eljárásrendjének tehát az az óriási jelentősége, hogy ma már ***két különböző csatornán keresztül folyhat a szabályozás***. Egyrészt: döntően és többségében természetesen továbbra is a tradicionális jogalkotás, azaz irányelvek, rendeletek, határozatok, stb. formájában, amelyek megalkotásában a szociális partnerek „csak” a konzultáción keresztül vehetnek részt. Másrészt: a szociális partnerek által közvetlenül kötött megállapodásokon keresztül, amelyek tartalmát maguk határozhatják meg, gyakorlatilag formális szerepre korlátozva az Európai Bizottságot, illetve az Európai Tanácsot.

A jogszabályi megközelítés, illetve a szociális partnerek megállapodása azonban nem egymás alternatívái, hanem ***egymást kiegészítő szabályozási utak***. Jövőbeli szerepük, relatív fontosságuk legalább annyira függ a szociális partnerek szándékaitól és erőviszonyától, mint a szabályozásra váró kérdések természetétől.

A szociális partnerek által kötött megállapodás érvényesítésére - a Szociálpolitikai Megállapodás idézett cikke szerint - két lehetőség adott: 1./ a szociális partnerek saját mechanizmusaikon keresztül garantálják annak alkalmazását, vagy 2./ közös kérésükre a megállapodást az Európai Bizottság, illetve az Európai Tanács mintegy „beemeli” a közösségi jogrendbe: a megállapodást változatlan tartalommal kiadja irányelv formájában. Az Európai Tanács – indokolt esetben – megtagadhatja az irányelvvé történő „transzformációt”, tartalmi módosítást azonban semmilyen körülmény mellett nem tehet. A jogrendbe való „beemelés”

eleve csak azon szociálpolitikai témakörök esetében fordulhat elő, ahol egyáltalán lehetséges az irányelv formájában történő szabályozás a Római Szerződés 137. cikke értelmében.

A Szociálpolitikai Megállapodásban rögzített mechanizmus nem tesz különbséget aszerint, hogy az Európai Bizottság által kezdeményezett szabályozás átfogó, általános jellegű-e, vagy esetleg egyetlen ágazatra vonatkozik. Ennek megfelelően *nem csak a szociális partnerek európai csúcsszervezetei számára adott a Szociálpolitikai Megállapodás, azaz a Római Szerződés 138. és 139. cikkei szerinti tárgyalás és a megállapodás lehetősége, hanem az európai ágazati szintű szociális partner szervezetek számára is.*

Az így létrejövő *ágazati megállapodások* két vonatkozásban is lényegesen *eltérnek* a korábban tárgyalt, különböző ágazati fórumok (korábban: Közös Bizottságok, informális munkacsoportok, jelenleg Ágazati Párbeszéd Bizottságok) keretében született ágazati megállapodásoktól. Egyrészt, az ágazati fórumokon a megállapodások olyan témákban születnek, amelyeket maguk az érintett szociális partnerek önállóan választanak, s nem az Európai Bizottság kezdeményezi azok szabályozását. Másrészt, az ágazati fórumok keretében született megállapodások esetében nincs lehetőség arra, hogy az aláírók az Európai Bizottsághoz forduljanak, kérve megállapodásuk irányelvként történő beemelését a közösségi jogba. Mindezek a különbségek természetesen nem csökkentik a Közös Bizottságok által kötött megállapodások súlyát vagy szerepét.

Bár igen sokan kételkedtek abban, hogy a szociális partnerek valaha is sikeres alkut folytathatnak európai szinten⁵⁷, napjainkig már *három közösségi, és három ágazati megállapodás* született a Római Szerződés 138. és 139. cikkelyeiben meghatározott eljárás keretében, amelyek közül öt – az aláírók kérésére – irányelvként már a közösségi jog részévé vált (lásd: 18. sz. táblázat):

⁵⁷ Utalhatunk például Manfred Weiss munkájára, amelyben a szerző – számos érvet felsorakoztatva – amellet érvelt, hogy a közeli jövőben az európai szintű kollektív szerződéskötés egyszerűen irreális. Ennek megfelelően az európai szociális párbeszéd fejlődésének egy olyan jövőképét vázolta fel, amelyben a tagállami kollektív tárgyalások koordinálása, illetve a kiterjedt európai szintű konzultáció álltak a középpontban. [Weiss, 1991]

Szabályozás szintje	Irányelvek és megállapodások	Megállapodás időpontja
KÖZÖSSÉGI SZINT	A Tanács 96/34/EK irányelve (1996. június3.) az UNICE, CEEP és az ETUC által kötött, a szülői szabadságról szóló keret-megállapodásról ⁵⁸	1995. december 14.
	A Tanács 97/81/EK irányelve (1997. december 15.) az UNICE, a CEEP és az ETUC által a részmunkaidőről kötött keret-megállapodásról ⁵⁹	1997. június 6.
	A Tanács 99/70/EC irányelve (1999. június 28.) az UNICE, a CEEP és az ETUC által a határozott idejű munkáról kötött keret-megállapodásról ⁶⁰	1999. március 18.
EURÓPAI, ÁGAZATI SZINT	FST és CCFE megállapodása a 93/104/EK irányelv alkalmazásáról a vasútnál	1998. szeptember 30.
	A Tanács 99/63/EK (1999. június 21.) irányelve az ECSA és az FST által, a tengerjárók munkaidejének megszervezéséről szóló megállapodásról ⁶¹	1998. szeptember 30.
	A Tanács 2000/79/EK (2000. november 27.) irányelve az AEA, az EFT, az ECA, az ERA és az IACA által, a polgári légi közlekedés mobil munkavállalói munkaidejének megszervezéséről kötött európai megállapodásáról ⁶²	2000. március 22.

Forrás: Industrial relations in Europe – 2000, valamint a Foglalkoztatási és szociális ügyek Főigazgatóság

18. sz. táblázat: Megállapodások és megállapodást közlétező irányelvek közösségi, illetve ágazati szinten

⁵⁸ Council Directive 96/34/EC of 3 June 1996 on the Framework agreement on parental leave concluded by UNICE, CEEP and the ETUC

⁵⁹ Council Directive 97/81/EC of 15 December 1997 concerning the Framework agreement on part-time work concluded by UNICE, CEEP and the ETUC

⁶⁰ Council Directive 99/70/EC of June 1999 concerning the Framework agreement on fixed-term work concluded by ETUC, UNICE and CEEP

⁶¹ Council Directive 99/63/EC of 21 June 1999 concerning the Agreement on the organisation of working time of seafarers concluded by the European Community Shipowners' Association (ECSA) and the Federation of Transport Workers' Unions in the European Union (FST)

⁶² Council Directive 2000/79/EC of 27 November 2000 concerning the European Agreement on the Organisation of Working Time of Mobile Workers in Civil Aviation concluded by the Association of European Airlines (AEA), the European Transport Workers' Federation (ETF), the European Cockpit Association (ECA), the European Regions Airline Association (ERA) and the International Air Carrier Association (IACA)

3.6. Az évtizedforduló tendenciái

Az európai szociális párbeszéd – ahogyan az előzőekben vázoltuk – különböző célok érdekében, és több, egymásra épülő, egymást kiegészítő intézmény keretében valósul meg (lásd: 19. sz. táblázat).

Szociális párbeszéd elsődleges célja	Intézmények
KONZULTÁCIÓ	Tanácsadó Bizottságok
	Ágazati Párbeszéd Bizottságok (korábban: Közös Bizottságok, valamint informális munkacsoportok és vitacsoportok)
	Konzultáció a Római Szerződés 138. cikke (a Szociálpolitikai Megállapodás) alapján
KÖZÖS POLITIKA-FORMÁLÁS (CONCERTATION)	Foglalkoztatási Állandó Bizottság
PÁRBESZÉD ÉS TÁRGYALÁS	Autonóm párbeszéd (Val Duchesse-i folyamat)
	Ágazati Párbeszéd Bizottságok (korábban: Közös Bizottságok, valamint informális munkacsoportok és vitacsoportok)
	Tárgyalás a Római Szerződés 138. és 139. cikkei (a Szociálpolitikai Megállapodás) alapján

19. sz. táblázat: Az európai szociális párbeszéd intézményei

A szilárd alapot a *konzultáció* jelenti, amely átszövi mind a (szak)politikák formálását, mind a közösségi jogalkotást. A konzultáció egyfelől különböző bizottságokban valósul meg, másfelől viszont – a szociálpolitikai kérdéseket illetően – a jogszabályalkotás folyamatába illeszkedő eljárási mechanizmusok, közvetlen kapcsolatok útján. A bizottságok időről-időre megújulnak, a vonatkozó közösségi (jog)szabályok változnak, annak érdekében is, hogy mind hatékonyabban valósulhasson meg a szociális partnerek véleményének megismerése és figyelembe vétele. Különösen erőteljes lendületet adott az ágazati szinten folyó

konzultációnak az intézményi, szervezeti megújítás: az Ágazati Párbeszéd Bizottságok létrehozása.

A *concertation*, azaz a közös (szak)politika-formálás és együttes megvalósítás szűkebb területen érvényesül: ott, ahol az Európai Bizottság/Tanács és a szociális partnerek igazán eredményesen csak együttesen tudnak fellépni. Ez a terület a – tágran értelmezett – foglalkoztatáspolitikára, ami viszont éppen a kilencvenes években vált az Európai Közösség egyik kiemelt prioritásává.

A szociálpolitika területén ugyanakkor a nyolcvanas évek közepétől meghatározó szerepet kapott az európai szintű *szociális partnerek autonóm párbeszéde*, illetve a kilencvenes évek második felétől, a *szociális partnerek közvetlen tárgyalása és megállapodása*.

Az évtizedforduló európai szociális párbeszédét három, egymással összefüggő és egymást erősítő tendencia jellemzi:

- *a konzultáció megőrzése és kiszélesítése* – a bizottsági struktúrák megújításával, illetve a jogalkotáshoz kapcsolódó konzultációs mechanizmus egyre olajozottabb működésével;
- *a szociális partnerek önálló, autonóm kapcsolatainak erősödése* – két ok miatt is. Egyfelől a korábban csak a deklarációk szintjén létező jogaik gyakorlásához biztosítottá váltak a jogi, eljárási garanciák. Ma már nemcsak távoli cél, hanem konkrét – bár kétségtelenül korlátozott – gyakorlat olyan (keret)megállapodás megkötése, amelynek hatálya az egész Közösségre kiterjed. Másfelől, maguk a szociális partnerek is jóval pragmatikusabbá váltak, s a deklaratív közös vélemények, állásfoglalások, ajánlások, stb. mellett egyre inkább vállalkoznak – konkrét eredményeket hozó – közös projektekre, közös akciókra.
- *a concertation térnyerése a foglalkoztatáspolitikában*, azaz a szociális partnerek és a közösségi és tagállami intézmények szorosabb együttműködése e téren.